

GHENDTSCHÉ TYDINGHEN

Tweemaandelijks Tijdschrift van de Heemkundige en Historische Kring
Gent V.Z.W.

35e jaargang nr. 5

sept.-okt. 2006

INHOUD

- Rudy van Elslande: Het Gents Theresianenklooster tijdens het Ancien Regime.	274
- Victor Van der Haeghen: Inventaire Archéologique: De Maniliaanse drukken.	298
- Erik De Keukeleire: De Zuidstatie vertrekt... een park ontstaat. Deel 2. 1931-1935.	300
- Pierre Kluyskens: De Draak	317
- Prof. Dr. L. de Grauwe: Waar precies logeerden de Mozarts te Gent in 1765?	321
- Hugo Collumbien: Gentse Memoriedagen: 15-16-17-18-19 Augustus.	324
- Piet Dhanens: Waar lag het Farman-plein te Gent?	336
- Bibliografie.	339
- Vraag en Antwoord.	340
- Lezers schrijven ons.	340
- Jan Cleppe: Gênsche Prâot.	342

HET GENTSE THERESIANENKLOOSTER TIJDENS HET ANCIEN REGIME

Er is tot heden zeer weinig geweten over het kloosterslot aan de gelijknamige Theresianenstraat te Gent. Een uitdaging voor ons om het zeer rijke verleden van dit Karmelietessenklooster onder de loep te nemen. Het probleem om de toegankelijkheid tot het klooster en het rijke archief te raadplegen werd opgelost dankzij de tussenkomst van een zuster – die West-Vlaams sprak – die zowel documenten als schilderijen door een draaiende ton met een verticaal tussenschot naar de kleine spreekruimte waar ik zat wist te bezorgen. Alhoewel ik het gelaat van deze non nooit gezien heb, wil ik haar hiervoor bedanken.

De oorsprong van het Theresianenklooster: “de zusters van de trap”

Aan de oorsprong van dit klooster lag de wens van drie hofdames en twee kameniersters van de Infante Isabella om Karmelietes¹ te worden en om hun verdere leven ten dienste te stellen van God en het geloof. In 1621 gaven vijf adellijke jonkvrouwen, nl. de drie hofdames en twee kameniersters, die allen verbleven aan het hof van de aartshertogin Isabella te Brussel, op dezelfde dag de bekendmaking aan pater Dominicus van Jezus-Maria om Karmelietes te worden. Deze pater verbleef aan het hof om de aartshertog Albrecht tijdens zijn laatste dagen bij te staan.

Komisch is dat deze jonkvrouwen zonder dat ze iets van elkaar afwisten de pater hiervoor opwachttten op één of andere trede van de trap waar de geestelijke voorbij moest komen om de vorstelijke vertrekken te betreden of te verlaten. Het gevolg hiervan was dat de pater hen sindsdien in zijn verdere briefwisseling “de zusters van de trap” is blijven noemen.

De eerste devote edele dame was Maria-Philipine de Noyele (°Bapaume-Artésië 21-7-1607, † Gent 30-6-1671), de 17-jarige dochter van graaf Hugues de Noyelle², baron van Torsy, gouverneur van het hertogdom Luxemburg, raadsheer en hoofd van financiën der Nederlanden, heer van Calonne en Ricovart en Marie de Berghe de Saint-Winonc³. De tweede was Maria d’Halewin (°Ieper 1604, † Gent 23-1-1674), de 20-jarige dochter van Franciscus, baron van Merkem en van Marie de Merode. Als derde nobele dame vermelden we Madeleine de Conflans (° 1605, † Gent 1685), de 19-jarige dochter van Antoine, markies van St.-Remy en van Madeleine de Raunelle. Voor de twee kameniersters, officierendochters, vermelden we als eerste doña

Catalina de Barreda (° Duinkerken 1600, Gent 1675), de 24-jarige dochter van Antonio (gouverneur van de haven van Antwerpen) en van Catalina Davila y Calderon. Als laatste noemen we doña Maria de Paredes (°Brussel 1602, † Gent 1666), de 22-jarige dochter van Antonio en Anne-Marie de Bullon.

Problematisch was dat zij niet allen dezelfde voorkeur hadden voor een zelfde klooster. Bij de bekendmaking van de pater van dit verzoek aan de aartshertogin Isabella was deze zo enorm ingenomen dat zij de vijf hofdames in bescherming nam om hun wens te laten uitvoeren. Dit verzoek paste dan ook volledig in de geest van de stichtingen die door de aartshertogen gesteund werden. Reeds in 1602 had de Infante het verlangen te kennen gegeven om de Orde van de Hervormde Karmel op te richten in Vlaanderen⁴

Om hen te laten toetreden tot een zelfde klooster stelde de provinciale overste van de Zuidelijke Nederlanden een nieuwe stichting voor met als mogelijke locatie Rijsel of Namen. De aartshertogin was zeer ingenomen met dit voorstel, maar opteerde eerder voor Gent. Mogelijks kwam dit door de invloed en samenspraak van de vorstin met Antoon Triest, bisschop van Gent.

We moeten deze stichting eveneens zien binnen de doorvoering van de Contrareformatie, waarbij er een zeer nauwe samenwerking was tussen de Kerk en de wereldlijke overheid, zowel met de centrale regering als – zoals verder blijkt – met het stadsbestuur.

Van de grote Spaanse heiligen van de Contrareformatie is Theresia van Avila in de Zuidelijke Nederlanden ongetwijfeld de populairste geworden. Dit was in grote mate te danken aan de aartshertogen onder wiens bewind de Karmelieten van de hervormde Theresiaanse observatie⁵ zich in onze gewesten vestigden⁶.

Reeds hebben we geopperd dat de keuze om een klooster in de Arteveldestad op te richten mogelijks bepaald werd onder invloed van de Gentse bisschop Antoon Triest, een edelman met sterke familiale bindingen met het centrale bestuur⁷. Voor belangrijke aangelegenheden, ook van niet-godsdiensige aard, won de centrale regering te Brussel het advies in van de Gentse bisschop Antoon Triest (1577-1657)⁸. Hij was zelfs lid van de Raad van State. In 1622 werd Antoon Triest bisschop van Gent. Hij was verwant aan de belangrijkste adellijke families van de Spaanse Nederlanden, een groot mecenas en een verlicht persoon⁹. Onder zijn bescherming kwamen talrijke religieuzen – na de uitdrijving door de protestanten – terug naar hun kloosters of vestigden zich voorgoed in hun refugehuis te Gent. Verschillende nieuwe kloosterorden vestigden zich in de Arteveldestad en legden er een tot dusver ongekende geloofs- en stichtingsijver aan de dag.

Op 28 mei 1622 gaf bisschop Antoon Triest schriftelijk de toelating om een klooster op te richten te Gent¹⁰.

De Gentse heilige Eleonora van St.-Bernardus (Spinola): stichtster der Gentse Theresianen

In overleg met pater Dominicus van Jezus-Maria liet de aartshertogin de wens worden aan de provinciale overste om Eleonora van Sint-Bernardus als stichtster en priorin van het nieuwe klooster aan te duiden. Dit was echter niet zo evident daar Eleonora maar in het eerste jaar van haar prioraat was in de Karmel te Bergen. Pater Mattias van St.-Franciscus, generaal van de Orde, gaf Eleonora bevel met de stichting te Gent aan te vangen¹¹.

Op 8 september 1622¹² gaf pater Nicolaas van de Ontvangenis provinciale overste in de Zuidelijke Nederlanden officieel de opdracht om te Gent een klooster te stichten en stelde Eleonora aan als priorin.

De keuze om Eleonora van St.-Bernardus aan te duiden als stichtster werd bepaald door enerzijds haar talrijke (mede)stichtingen van kloosters in de Zuidelijke Nederlanden, o.a. te Brussel, Leuven, Bergen, Antwerpen en Mechelen, maar anderzijds ook door het feit dat zij Frans en Nederlands sprak.

Daarnaast was zij net zoals de “zusters van de trap” ook een lid van een belangrijke adellijke familie.

Zij werd op 24 maart 1579 te Spa geboren als dochter van Johannes Maria Corbari Spinola, een edelman afkomstig uit Genua, en van Eleonora van Beieren, uit het huis van de keurvorst van Beieren¹³. Haar moeder verbleef om gezondheidsredenen in het Belgisch kuuroord.

Eleonora kende als geen ander het hofleven. Tot aan haar achtste jaar werd het meisje opgevoed door haar grootouders don Carlos van Beieren en doña Blanca Colona. Nadien vestigden haar ouders zich te Madrid. Na de dood van haar moeder in 1591 werd Eleonora voor een korte periode opgevoed aan het hof van de hertog van Urbino¹⁴.

Nadat de aartshertogin Isabella een gesprek had met Eleonora had deze een uitgebreid onderhoud met de vijf nobele postulanten.

Nadien begon Eleonora van Sint-Bernardus aan de Gentse stichting. Zij deed hiervoor een beroep op zuster Theresia van Jezus¹⁵ van de Karmel van Brussel, zuster Catharina van Sint-Elia¹⁶ en Angelica van de Heilige Geest¹⁷ uit het Theresianenklooster te Leuven, die beiden verlangden onder het bestuur van de orde te blijven. Uit het klooster van Mechelen vervoegde zich zuster Theresia van St.-Jozef¹⁸ en lekenzuster Agatha van Sint-Franciscus¹⁹. Tenslotte deed ze een beroep op zuster Francesca van Moeder Gods²⁰ van Antwerpen voor de oprichting van de Gentse Karmel.

In een brief gedateerd 20 september 1622 verzocht de aartshertogin zelf aan het Gentse stadsbestuur om toestemming te verlenen voor het bouwen van een

klooster, daar “*quelques dames de nostre hostel désirent de faire une fondation de religieuses Carmelites deschaussées en la ville de Gand*”. De vorstin vermeldde in haar brief, “*et comme leur intention n’est past d’estre d’aucune charge à ceulx deladite ville, ains de vivre et s’entretenir à leurs propres fraiz et despens*”²¹». Dit document zal later van belang zijn bij de fundatie van het nieuwe (huidige) klooster aan de Theresianenstraat. Nadat ook de Provinciaal van de Ongeschoeide Karmelieten aan de magistraat machtiging verzocht had tot vestiging van het nieuw klooster, werd het verzoek op 24 september 1622 door de schepenen met een groot enthousiasme ingewilligd²².

Reeds op 21 september 1622 was de overste Eleonore van Sint-Bernardus en haar gezellinnen uit het Brusselse Theresianenklooster vertrokken naar Gent, waar ze dezelfde dag nog aankwamen om er enkele woningen met grond aan te kopen om er een klooster op te richten.

Zij werden hartelijk verwelkomd door het stadsbestuur²³ en kregen de toestemming om meteen een klooster te stichten binnen de stad²⁴. Mogelijks heeft ook hier bisschop Antoon Triest, die een grote lokale politieke macht had, een voorspraak gedaan ten gunste van de overste²⁵.

De priorin en de zusters verbleven tijdens die periode in de woning van Mark de Hertoghe, voorzitter van de Provinciale Raad van Vlaanderen en vader van zuster Francisca van de Moeder Gods (cfr. supra). De Karmelietessen waren er te gast tot 29 september 1622 toen zij hun nieuwe klooster betrokken.

Eleonora verwierf een aantal panden en erven²⁶ in de “*Gulde-straete*”. Alhoewel er in die periode een aantal straten te Gent deze naam droegen²⁷ mogen we deze identificeren met de huidige Gildestraat. In een brief van 14 juni 1625 van de prelaat van de Gentse St.-Pietersabdij wordt melding gemaakt dat dit klooster gelegen was “*souz nostre patronage de Saint-Jean*”²⁸, m.a.w. in de huidige St.-Baafsparochie.

De erven strekten zich uit tot aan de Houtbriel²⁹ en waren daarvoor eigendom van de heer van “*Auweghem*”³⁰. Bij nader onderzoek blijkt dat de heer van Ouwegem³¹, de oudste broer te zijn van de bisschop, nl. Nicolas Triest (†1629) die herhaaldelijk burgemeester was van de stad Gent³².

Antoon Van Dijck, Vermoedelijk portret van Nicolas Triest
Lissabon, Fundação Calouste Gulbenkian.

Niet alleen Triest en de Hertoghe (cfr. supra) zullen een rol gespeeld hebben bij de fundatie maar ook een belangrijk familielid van één van de hoger vermelde edele dames, nl. Jacques de Noyelles, graaf van Croix, bruggraaf van Noyelles en heer van Maldegem. Deze edelman werd in die periode regelmatig aangesteld als één der commissarissen³³ met toezicht op de aanstelling van het Gents schepencollege...

Reeds op 29 september 1622 werd door pater Nicolaas van de Ontvangenis³⁴, provinciaal van de orde voor Vlaanderen, Duitsland en Bourgondië, het Heilig Sacrament naar het nieuwe klooster geplaatst om er een plechtige mis op te dragen. Hierbij waren aanwezig de gouverneur don Gaspar Baldes verblijvende in het Spanjaardkasteel, de voorzitter en de leden van de Raad van Vlaanderen, de Gentse magistraat en enkele notabelen.

Het nieuwe klooster werd onder de bescherming van O.-L.-Vrouw van de Karmel geplaatst.

In het klooster vertoefden toen zeven zusters, zes geprofeste en één novice. Pater Pierre Marchant, recollet en commissaris-generaal van de reguliere en strenge observantie van de Orde van St.-Franciscus in de provincies van Duitsland, de Nederlanden en Bretagne³⁵, bracht in zijn gelegenheidssermoen het getal zeven in verband met de zeven gaven van de Heilige Geest. Don Gaspard de Valdez³⁶, gouverneur van het Gentse Spanjaardkasteel, bood aan de zusters een feestmaal aan in de refter.

Door de bedreiging van enkele “kettters” die woedend om de nieuwe stichting het klooster in brand wilden steken vroeg Eleonora om soldaten die enkele nachten het Heilig Sacrament wilden bewaken. Nadien werd met de vaandeldrager van het Spanjaardkasteel, Alonzo Martines Cobos³⁷, afgesproken dat

als het kloosterklokje na 23 uur klepte dit een teken was om aan het klooster hulp te bieden³⁸.

De vijf edele hofdames waren er echter nog niet, daar deze op uitdrukkelijk verlangen van de aartshertogin Isabella door de vorstin naar Gent zouden worden begeleid. De staatszaken van de infante stelden dit vertrek veertien maanden uit.

Op 16 november 1623 vertrok de infante met de hofhouding vanuit Brussel naar Gent, waar ze dezelfde dag nog aankwamen. Ze verbleef zes dagen in het Prinsenhof om de magistraat, het volk en de paters jezuieten³⁹ de mogelijkheden te bieden om het feest voor te bereiden. De avond voor hun intrede namen de vijf novicen⁴⁰ afscheid van de aartshertogin.

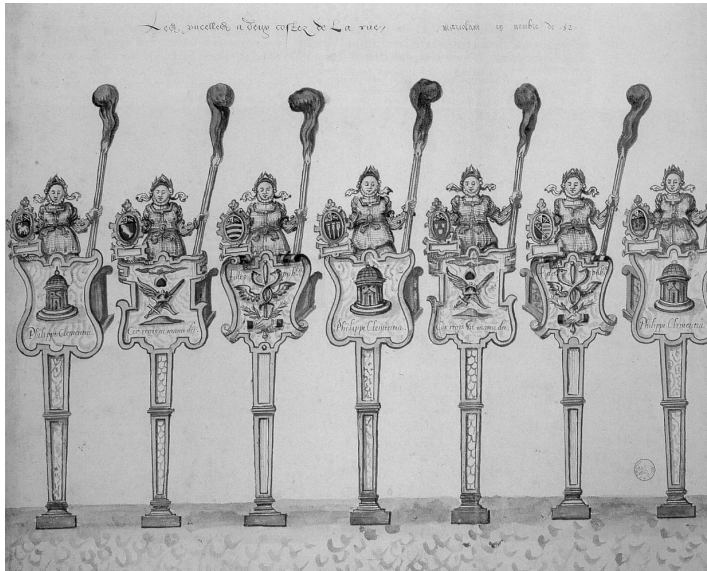
Op 21 november 1623 op O.-L.-Vrouw-Presentatie verlieten de hofdames onder vorstelijke begeleiding het Prinsenhof om hun intrek te nemen in het klooster in de Gildestraat. De drie novicehofdames namen samen met de Infante plaats in het laatste rijtuig. De straten waar de stoet voorbij kwam stonden vol met toeschouwers, enkelen waren zelfs op de daken geklommen om het gebeuren beter te kunnen volgen.

Zoals traditioneel zullen de bestuursleden van de stad de vorstin verwelkomd hebben⁴¹.

Een praalstoet begeleidde hen - nadat ze uit de koetsen aan het standbeeld van Karel V⁴² op de Vrijdagmarkt gestapt waren – naar hun nieuw oratorium. De straten waren rijkelijk versierd. Dankzij de stadsrekening hebben we een zeer goed beeld van deze stoet en de versieringen⁴³.

Om de tien stappen waren voetstukken met het wapen van de aartshertogin geschilderd waarin in het wit geklede kinderen met bloemen, palmen en opschriften de vorstin en haar gevolg verwelkomden. Waarschijnlijk gaat het hier om kleine meisjes als hermen opgesteld op piëdestal, die er uitzagen als (levendige) grotesken. Gelijkaardige opstellingen treffen we ook aan bij Blijde Intreden van een vorst te Gent. Dankzij een aquarel van Lieven van der Schelde (1586)⁴⁴ van de Blijde Intrede van Alexander Farnese, hertog van Parma, in 1584 te Gent, weten we duidelijk op welke manier deze witte hermen – als symbool van goddelijke zuiverheid – opgesteld waren en vooral hoe zij er uitzagen⁴⁵.

De twee novicen-kameniersters openden de processie. Zij werden gevolgd door voorname heren en hofdames. Na hen volgden drie achtjarige edele meisjes in het wit met goud gestreept satijn. Het waren de dochters van de graaf van Bossut, de graaf de Marie en van don Carlos Colona, die aan het hof werden opgevoed om later in het gevolg van de aartshertogin te worden opgenomen. Zij gingen de kardinaal de la Cueva, de pauselijke nuntius, vooraf.

Lieven van der Schelde, Maagden opgesteld als hermen op piëdestal tijdens de Blijde Intrede van de hertog van Parma (1586-7), Gent, Stadsarchief, Atlas Goetghebuer

Op politiek vlak speelde deze kardinaal na de dood van Albrecht (1621) een belangrijke rol⁴⁶.

Deze prominenten werden gevolgd door de volledige Brusselse hofhouding, waaronder de beroemde Ambrogio de Spinola (1569-1630), markies van Sesto en Venafro, legeraanvoerder en staatsman van de aartshertogen. Deze Genuese bankier en Gulden Vliesridder⁴⁷ werd vooral bekend om zijn verovering van Oostende in 1604 na een driejarig beleg en als veroveraar van de tien maanden lang belegerde stad Breda in 1625⁴⁸. Hij was maarschalk van het Spaanse leger in de Tachtigjarige Oorlog en onderhandelaar van het Twaalfjarig Bestand in 1609. Naast hem stapte in de stoet de graaf van Salazar mee. We mogen deze vereenzelvigen met Luis de Velasco, de generaal van de cavalerie, die in 1621 opgenomen werd als Gulden Vliesridder⁴⁹.

Daarna volgden de leden van de Raad van Staat met als eerste de hertog van Aarschot. In die periode was Filips Karel de Croy graaf van Arenberg (1587-1640) – door erfenis van de familie de Croy – soeverein geworden van het Land van Aarschot⁵⁰. Deze Gulden Vliesridder was eveneens de erfelijke maarschalk van Brabant en Holland en behoorde tot de Spaanse Grande⁵¹. Daarachter volgde de prins van Gaver, graaf Lodewijk van Egmond (ca. 1596-1654) die het jaar nadien opgenomen werd als Gulden Vliesridder⁵². Aan hun

zijde waren nog tal van notabelen geschaard.

De aartshertogin begeleidde de novicen-hofdames. Deze waren gekleed in wit satijn met gouden strepen, het hoofd getooid met witte en rode rozen en in de hand een klein Jezusbeeld.

In deze pronkstoot stapten ook een aantal lakeien, hellebaardiers en trompetters mee op. Deze laatsten werden aangevuld door de trompetters van de Markies Ambrogio de Spinola en twee van de graaf van Salazar⁵³. Zij kregen op hun beurt versterking van de trompetters, de timbaliers en hoboïsten van de stad Gent.

We mogen stellen dat heel wat belangrijke personen die in de Spaanse Nederlanden vertoefden aanwezig waren tijdens deze plechtigheid.

Op de weg naar het klooster werden een aantal togen opgetrokken waar studenten van het college der paters Augustijnen een stuk in vijf bedrijven opvoerden.

Op de eerste toog bezong men de lof van God en verwelkomde men de vijf nieuwe kloosterzusters.

Op de tweede toog verwelkomde de Maagd van Gent de aartshertogen. Ook hier kunnen we een vergelijking maken met de versieringen ter gelegenheid van een Blijde Intrede. De gekroonde maagd van Gent zat hierbij op een stelling – voorstellende een tuin – met de banier van de stad en de zilveren leeuw⁵⁴.

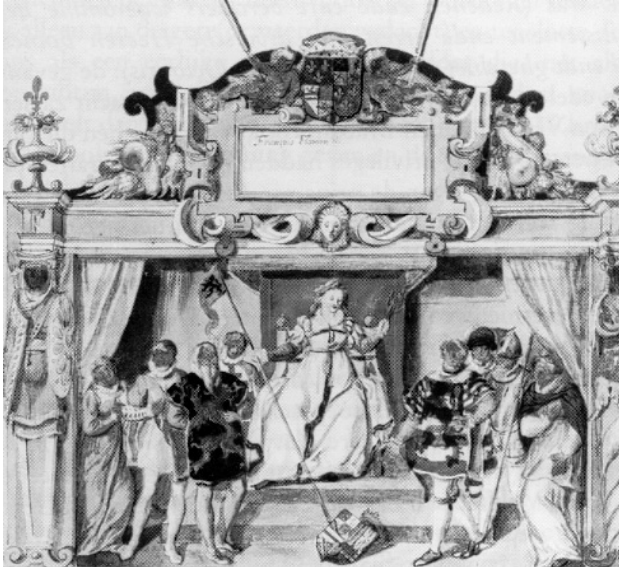
Op de derde toog beeldde men Maria in tempel af samen met de H. Albertus, wiens feest op die dag gevierd werd, en de H. Elisabeth van Hongarije, patrones van de begijnen.

De edele religieuzen werden bij de vierde toog gekroond door vijf engelbewaarders onder de mantel van Moeder Gods en dit volgens het visioen van de H. Theresia.

Op de laatste toog net voor de poort van het klooster in de Gildestraat verschenen Elias en Eliseüs op de Karmelusberg. Het was niet verwonderlijk dat men als laatste deze scène afbeeldde. De Theresianen behoren tot de in 1155 door Berthold van Calabrië op de berg Karmel gestichte kloosterorde der Karmelieten. Deze kloostergemeenschap verwijst naar de vrome gemeenschap gesticht door de profeet Elias in de 9de eeuw voor Chr. Deze orde vereert dan ook Elias en Eliseus als hun patroonsheiligen.

Op deze Karmelusberg deden de vijf nobele Theresianen hun sieraden af.

Na het vijfde bedrijf bevonden zich de vijf novicen aan de kloosterdeur waar zij binnen traden met een brandende kaars in de hand.

Lucas D'Heere, Ontwerp voor de toog "De Maagd van Gent" voor de Blijde Intrede van de hertog van Anjou te Gent in augustus 1582, Berlijn, Kupferkabinett Staatliche Museen Preussischer Kulturbesitz.

Tijdens de plechtigheid namen de edele novicen plaats op het tapijt van de vorstin. In de mis ging kardinaal de la Cueva voor tijdens de eucharistieviering en pater Franciscus de Bivere⁵⁵, dominicaan en hofpredikant, hield het gelegenheidssermoen. Het geheel werd luister bijgezet door de muzikanten van de aartshertogin. Daarna werden de novicen gekleed en gesluierd. Onder begeleiding van de infante gingen ze naar de slotdeur, waar Eleonora en de zusters hen kwamen afhalen. Alvorens binnen te treden kusten ze het kruisbeeld.

De aartshertogin ging terug naar de kerk om de inkleding te volgen, die gedaan werd door de provinciaal, pater Hilarius van St.-Augustinus⁵⁶.

Elk van de postulanten had een zuster om haar aan te kleden. Na de ontvangst van het Karmelkleed volgden de novicen de kloostergemeenschap, terwijl de aartshertogin zich terugtrok.

Marie-Philippine de Noyele trad in als zuster Maria van de H. Theresia, Maria d'Halewin trad in onder de naam van zuster Maria van St.-Jozef; Madeleine de Conflans noemde voortaan Magdalena van de Heilige Isabella, Catarina de Barea kreeg de naam Catharina van Christus en Maria-Magdalena de Paredes heette voortaan in de kloostergemeenschap zuster Maria-Magdalena van het

Theresianerzuster;
Gent, Stadsarchief Atlas Goetghebuer

Kruis.

Zonder sluier mochten zij vanaf dat moment aan niemand nog hun gelaat tonen, behalve aan bloedverwanten of in bijzondere gevallen voorzien volgens de regel. Hun verdere leven werd verdeeld door gebed en arbeid. Indien zij niet in het oratorium waren of dagelijkse werkzaamheden verrichten moesten de nonnen in hun cel verblijven. In hun cel verrichtten zij kleine arbeid, behalve op zon- en feestdagen, daar zij geen gemeenschappelijke werkplaats hadden. Deze gemeenschappelijke ruimte zou een mogelijkheid kunnen scheppen om de stilzwijgendheid te doorbreken. Alvorens te vertrekken naar Brussel bracht de infante nog een laatste bezoek aan haar vijf gewezen hofdames.

Na het beëindigen van hun noviciaat werd hun professie uitgesteld tot in november 1624, daar bisschop Triest, die persoonlijk het canonisch onderzoek wenste af te nemen, door ambtsbezigheden weerhouden was. Op 9 december 1624 legden de vijf novicen hun geloften af in de handen van Eleonore en dit in aanwezigheid van heel de gemeenschap die vergaderde in de kapittelzaal. Op dat ogenblik was Eleonora van St.-Bernardus nog vicares daar de eerste verkiezing maar op 19 december 1624 plaatsvond. Zij werd toen tot priorin verkozen.

Op 27 december 1624 werd zuster Clara van Sint-Jozef, Barbara de Voster

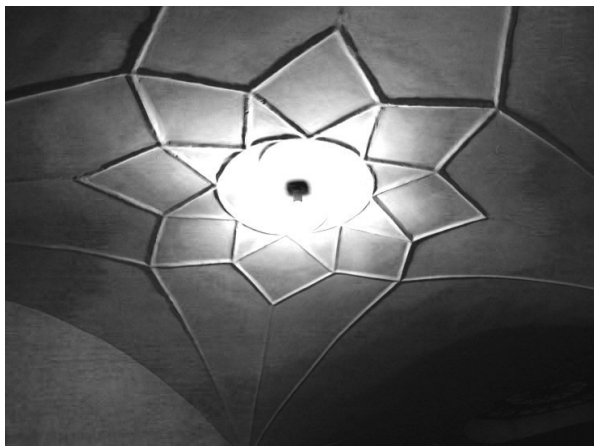
(°Gent 1598, † Gent 14-3-1652), dochter van Adrianus en Barbara Breille, geprofest⁵⁷. Na haar op 20 oktober 1627 legde zuster Clara van Jezus, Clara Cornelio (° Brussel 1603, † Gent 22-12-1627)⁵⁸, dochter van officier en kamerdienaar van de aartshertogen Bernardo Cornelio⁵⁹ en van Francisca de Boudequin, haar gelofte af. Kort nadien werd op 31 oktober 1627 de lekenzuster Anna van de Ontvangen, Anna Ebbrechts (° Geraardsbergen 1591, † Gent 7-1-1684), dochter van Jan en Isabeau Vandernoten, geprofest⁶⁰.

Op 25 mei 1628 werd Eleonora opnieuw tot priorin verkozen.

Op 4 oktober 1630 legde zuster Catharina van het H. Sacrament, Catharina Cobos (° Gent 17-11-1612, † Gent 11-3-1687)⁶¹, dochter van de vaandeldrager van het Gentse Spanjaardkasteel Alonzo Martines Cobos en van Catharina Justise, haar gelofte af.

Volgens de regel kon Eleonora van Sint-Bernardus niet voor de derde maal opeenvolgend herkozen worden, daar men pas opnieuw overste kan worden met een tussenperiode van minimaal drie jaar. In november 1630 werd een bulle aangevraagd voor een derde triëntaat⁶². De aartshertogin en pater generaal Ferdinand van de Heilige Maria⁶³ hebben persoonlijk ingestaan voor de schriftelijke onderhandelingen⁶⁴. In januari 1631 werd de nodige dispensatie door paus Urbanus VIII verleend, die toeliet ofwel Eleonora te herkiezen, ofwel haar een nieuw triëntaat, zonder verkiezing toe te staan⁶⁵. Op 1 juni 1631 werd Eleonora voor de derde maal tot priorin verkozen.

Op 8 februari 1632 werd zuster Catharina van Jezus, Catharina Volders (°Turnhout 1602, † Gent 31-7-1677)⁶⁶, dochter van Cornelius en Cornelia Vaus, geprofest. Een jaar later op 6 januari 1633 legde zuster Marie-Espérance, Jacqueline de Cocqlet (°Givet 1600(of 1607), † Gent 8-7-1658)⁶⁷,

17de eeuws barok pandgewelf, Gent H.T.I. St.-

dochter van Nicolaas de Cocqlet, heer van Foran, en van Jacqueline Mallout, haar gelofte af. Met oog op de volgende verkiezing, die normaal zou plaats vinden op 1 juni 1634, blijkt opnieuw dat de kloostergemeenschap kiest voor een aanstelling voor Eleonora⁶⁸ als priorin. Op hun verzoek stelde de provinciaal, pater Johannes van de Moeder Gods⁶⁹, de

verkiezingen uit tot aan het bezoek van de generale visitor, pater Aganthe van Jezus-Maria⁷⁰. Op 8 november 1634 werd Maria-Magdalena van het Kruis (de Paredes) tot priorin gekozen, terwijl Eleonora op bevel van de generale visitor en van de provinciaal, het klooster bleef besturen⁷¹.

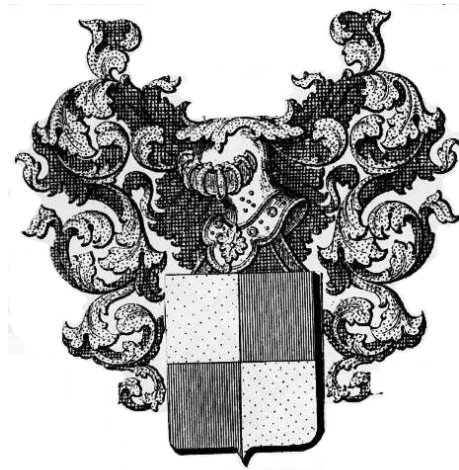
Op 11 mei 1636 legde zuster Marie-Isabella van de Heilige Geest, Isabella de Pecke (° Brussel 1616, † Gent 19-9-1676)⁷², dochter van Petrus en Maria-Barbara Boone, haar gelofte af.

Op verzoek van pater Hilarius van Sint-Augustinus⁷³, die de verkiezing van 15 november 1637 als provinciaal voorzat, aanvaardde Eleonora van Sint-Bernardus voor de vierde maal het prioraat van de Gentse kloostergemeenschap⁷⁴. Zij zal het blijven tot aan haar dood op 12 april 1639. Bij haar overlijden hebben reeds twaalf novicen hun professie afgelegd.

De vestiging aan de Theresianenstraat

Na de dood van Eleonora van Sint-Bernardus deden zich nieuwe problemen voor.

Door vochtigheid en tevens omdat de woningen niet beantwoordden aan de noden van een klooster werd geopteerd voor een nieuwe vestiging. Om die reden kocht de overste twee bunder grond in den Akker⁷⁵, toebehorend aan advocaat Hats en aan de kanunniken van de Gentse St.-Veerlekerk. De Akker was geheel landbouwgrond en strekte zich uit vanaf de Holstraat tot aan Einde Were⁷⁶. Dit terrein was dicht gelegen aan het buitengoed Belvédère van bisschop Antoon Triest.

DE NOYELLES.

We hebben een heel duidelijk beeld hoe dit gebied er toen moet uitgezien hebben door een anoniem 17de eeuws schilderij in het Bijlokemuseum te Gent voorstellende Akkergem voor het graven van de Coupure⁷⁷.

Voor de vestiging van het nieuwe klooster verwees de priorin naar de brieven van de aartshertogin gedateerd in augustus 1624 aan het stadsbestuur en ook naar de toestemming van de magistraat voor het vestigen van

de Theresianenorde in de Arteveldestad (cfr. supra).

De bouw van het klooster en de kerk was gelegen aan de “noort”zijde van de “olstraete”⁷⁸ en het “Ackerstraetken”⁷⁹ of “Ackersteghe”⁸⁰, de huidige Theresianenstraat. Oorspronkelijk was deze straat een kleine landweg die men ook ’t “Vule steeghskin” noemde⁸¹ en waar de muur van het Rijke Gasthuis gebouwd was⁸². Deze muur zal pas gesloopt worden op het einde van de 18de eeuw⁸³.

De bouw van het nieuwe klooster werd bekostigd door Louise de Noyelles, dame van Bailleul-Val, la Cauchie, l’Espesse, le Befvre en le Val. Zij was gehuwd met Eugeen de Noyelles, markies van Lisburg, heer van Bayencourt, Coigneux, Flechin, Boncourt, Nielly-lez-Boulonnois en la Cliquetèrre. Louise de Noyelle was één van de zusters⁸⁴ van Marie-Philippine de Noyelles, een “zuster van de trap”, die Eleonora in 1639 opvolgde als priorin. Zij zal nadien nog verschillende keren in 1648, 1654 en 1660 herkozen worden als priorin. Van deze 17de eeuwse bouw kan men thans nog de pandgang, de kelders en het onderste deel van de omheiningsmuur langs de Theresianenstraat bewonen in het huidige H.T.I.St.-Antonius. De 17de eeuwse gebouwen in het kloosterslot zijn ontoegankelijk.

Daarnaast begiftigde de markiezin het klooster met een fonds voor het onderhoud.

Prachtig moet de gevel van dit pand langs de zijde van de Holstraat geweest zijn. Volgens een schrijven aan de schepenen was de gevel zo fraai gebouwd

Anoniem, Gezicht op Ekkerghem voor het doorsteken van de Coupure; Gent, Bijloke museum.

dat het nergens anders in de Nederlanden te vinden was. Het was opgetrokken “*up een nieu maniere van bouwen*”, waarschijnlijk mag men aannemen dat men hier bedoelde in de stijl van de volbarok.

Het bouwen van een klooster in Gent blijkt in die periode geen unicum te zijn. Tussen 1615 en 1670 werden zowat veertig abdijen, kloosters en parochiekerken opgetrokken of gerestaureerd, allemaal met veel luister, als uiting van de triomf van de Contrareformatie. Gent kende in die periode een economische opbloei vooral dankzij de linnennijverheid⁸⁵.

Op verzoek van de Gentse magistraat moesten de zusters omstreeks 1643-1644 het Ackerstraetken verbreden tot “*eene breede ende wyde straete*”, waardoor de orde een deel van haar gronden moest afstaan. Hiervoor ontvingen de kloosterlingen 72 gulden 13 schellingen en 9 dinars grootte⁸⁶.

In januari 1644 verlieten de zusters de gebouwen aan de Gildestraat om intrek te nemen in hun nieuwe convent aan de Holstraat te Gent.

Als bewoners van het nieuwe Theresianenklooster vermelden we de zusters Maria van de Heilige Theresia (Marie-Philippine de Noyelle) priorin, Angelica van de Heilige Geest (Catharina de Battings) onderpriorin, Theresia van Jezus (Francisca Rivart), Catharina van Sint-Elia (Catharina Van der Hagen)⁸⁷, Theresia van St.-Jozef (Adrienne Suys)⁸⁸, Agatha van Sint-Franciscus (Agatha de Lange), Maria van St.-Jozef (Maria d’Halewin), Magdalena van de H. Isabella (Madeleine de Conflans), Catharina van Christus (Catalina de Barea), Maria-Magdalena van het Kruis (Maria-Magdalena de Paredes), Clara van St.-Jozef (Barbara de Voster), Anna van de Ontvangenis (Anna Ebbrecht), Catharina van het Heilig Sacrament (Catharina Cobos), Catharina van Jezus (Catharina Volders), Marie-Espérance (Jacqueline de Cocqlet) en Maria-Isabella van de Heilige Geest (Isabella de Pecke).⁸⁹

In 1645 werd Madeleine de Conflans gekozen als priorin, zij zou opnieuw aangesteld worden als priorin in 1651 en 1673.

De gelden die de nonnen ontvingen, bleken al vlug niet voldoende te zijn voor hun behoud en in 1668 vroegen zij een financiële steun aan het stadsbestuur. De magistraat verleende hen boven de 20 pond een toelage van 40 pond grootte, wat een aanzienlijk bedrag was. Daarnaast ontvingen zij talrijke giften van edelen vooral van de familie van Hoachbrouck, die tot eind de 18de eeuw de Theresianen financieel hielpen⁹⁰.

Blijkbaar was dit echter niet voldoende en deden de religieuzen verder beroep op wereldse weldoeners. In 1671 schonk bij notariële akte Beatrix van der My, echtgenote van Gerard van Vilsteren, heer van Laarne, ter Strate, enz. vier jaarlijkse renten ten bedrage van 75, 41, 40 en 25 pond grootte⁹¹.

In 1677-1678 werd achter het klooster in de Theresianenstraat een waterloop

gegraven⁹².

Op 16 november 1684 wijdde bisschop Albert de Hornes de nieuwe kerk in. Al vlug kreeg het klooster de naam van Spaans klooster. Haerens meent dat deze naam verwijst naar de eerste zusters waarbij enkele Spaanse dames waren⁹³. Wij kunnen deze mening niet delen daar deze orde ook in andere steden de naam kreeg van Spaanse of Theresiaanse Karmelietessen⁹⁴. Deze benaming verwijst eerder naar de herkomst van deze orde, nl. naar het Iberisch schiereiland, dan naar de eerste religieuzen van dit klooster.

Daarnaast werd het ook als klooster des Discalsiaters en Ongeschoeide Karmelietessen vermeld. Verder werd de orde ook Theresianen genoemd.

Door de betwisting van de Spaanse erfenis door de grootmachten van Europa viel Gent in de 18de eeuw eerst in de handen van de Fransen (1700-1706), daarna van de Engelsen (1706-1708) om daarna opnieuw door de Fransen te worden ingenomen.

In 1713 kwam er een einde aan het oorlogsgeweld en de Zuidelijke Nederlanden werden toegewezen aan Oostenrijk. Het was pas met het verdrag van Aken (1748) en het terugtrekken van de Fransen dat de vrede terug kwam. De centralisatiepolitiek onder Maria Theresia ontnam de laatste restanten van de stedelijke juridische zelfstandigheid en autonomie. Het water- en wegennet verbeterde en achter het klooster van de Theresianen werd de Coupure gegraven, de weg naar de zee werd opnieuw mogelijk.

Nieuwe rijken, de handelaars, in de ban van de rede en van het recht om alle domeinen van de kennis aan vrije discussie en kritiek te onderwerpen, pasten in de sfeer van de verlichte geest van Maria-Theresia en Jozef II. Onder hun invloed verzwakte de godsdienstzin en verboden publicaties werden massaal uit het buitenland in de Zuidelijke Nederlanden verspreid. De antiklerikale intellectuele burgerij waardeerde de godsdienst als moderator in de maatschappij. Na 1780 kenden – ook te Gent – enkele loges een heropleving en kwamen er zelfs nieuwe tot stand. In deze optiek moeten we dan ook het decreet plaatsen van de keizer.

Vlaanderen had tijdens de 18de eeuw veel te lijden gehad van de herhaalde invallen van de Franse troepen, een grote economische crisis met de stagnatie van handel en nijverheid, nationale rampen en hongersnood, besmettelijke ziekten: het hele land was verwoest geworden, ontvolkt en verarmd.

De Oostenrijkse vorsten waren niet antiklerikaal, maar de Kerk moest een plaats vinden en een middel worden binnen hun centralisatiepolitiek. De Kerk was eveneens nog een stille getuige van het vroegere feodale stelsel en moest daarom volgens de keizer hervormd worden.

Jozef II wilde daarom de theologische studies regelen, de liturgische rituelen bepalen en oordelen over geloof en zeden. Daarentegen moest de Kerk er voor

zorgen dat haar leden goede en nuttige staatsburgers waren. In deze utilitaire geest werd gesteld dat instellingen die niet direct en tastbaar hun nut bewezen voor het welzijn van de staatsburger overbodig waren. Orden die zich niet bezighielden met ziekenzorg, onderwijs of pastorale werking werden als gemeenschapsparasieten beschouwd en daarom ook bestempeld als onnuttig en overbodig.

Enkele kleine pesterijen gingen onder het bewind van Maria Theresia vooraf. Mogelijks was men reeds in 1752 bezig met de vraagstelling in verband met niet-maatschappelijke functionele kloosters. In die optiek past de vraag naar het opstellen van een lijst van religieuzen uit Frankrijk die in het Gentse Theresianenklooster verbleven⁹⁵. Of mogen we deze vraagstelling plaatsen binnen de betrekkingen en het conflict van Oostenrijk en Frankrijk?

18de eeuw: verlichting & afschaffing

Het decreet van 10 september 1753 schafte de zgn. “dode hand” af, waardoor elke goederenverwerving door kloosters, hetzij door aankoop, schenking of erfenis, als onwettig werd verklaard indien ze niet vooraf door een koninklijke vergunning werd verleend. Deze goederen keerden dan automatisch terug naar hun vroegere bezitter. Ten voordele van de schatkist werd deze wet een paar jaar later verzacht, waardoor men de amortisatie toch kon bekomen mits een belastingsheffing op de goederen. Deze maatregelen konden geen vergelijk vinden met de wetten vervaardigd door keizer Jozef II.

In 1780 trachtte Ferdinand Maria Prins van Lobkowitz (1772-1795) en pas bisschop van Gent⁹⁶ in een brief aan de keizer om een loyalere benadering ten opzichte van de zgn. onnuttige orden. Hij verklaarde hierin dat het juist was dat de religieuzen geen gronden meer ontgonnen, maar dat hun bezittingen bijdroegen tot het welzijn van het volk en land. Een deel van de opbrengst komt altijd ten goede aan de behoeftigen.

Als reactie op de keizerlijke vooropstellingen in verband met de overtollige rijkdom, gebrek aan actieve caritas en losbandigheid van leven reageerde de bisschop in dezelfde brief, dat hij toegaf dat men in de kloosters geen massa's heiligen meer aantrof van het gehalte van de grote hervormers, maar toch maakten veel religieuzen zich zeer verdienstelijk door de geestelijke bijstand die ze aan de gelovigen verleenden. Verder merkte de geestelijke vader op dat op dat ogenblik de religieuze levensstaat nuttig was voor de particulieren, voor de godsdienst en de staat, ook al waren de kloosters niet vrij van misbruiken. Hij voegde er aan toe dat het er alleen maar op aan kwam om de misbruiken uit te roeien⁹⁷.

Maar het besluit van Jozef II stond reeds vast. Reeds was men begonnen met

het inventariseren van de kerkelijke goederen. Om te voorkomen dat men goederen zou overbrengen naar kloosters in het buitenland werd in het edict van 8 januari 1782 bepaald dat de religieuze orden in de Zuidelijke Nederlanden niet langer meer afhingen of samengingen met orden in de vreemde. Voor de Theresianen betekende dit dat zij niet langer meer contacten konden onderhouden met buitenlandse orden. Door het decreet van 3 april 1782 werd ook de autoriteit van de bisschop op de religieuze orden aan banden gelegd daar de geestelijke vader onderworpen werd aan het burgerlijk gezag.

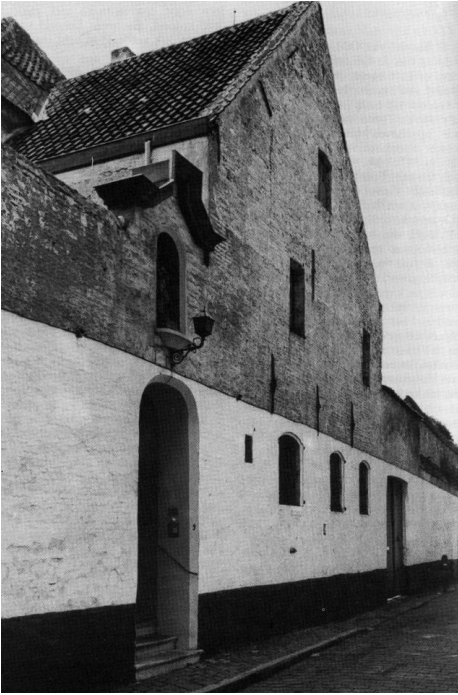
Het was overduidelijk dat Jozef II besloten had om kloosterorden af te schaffen en de goederen in beslag te laten nemen. Samen met andere bisschoppen, kapittels, kastelrijen en steden richtte kort nadien Ferdinand Maria Prins van Lobkowitz een smeekbede naar de keizer dat ze met ontzetting en smart hadden vernomen dat de suppressie waarover geruchten liepen, ook werkelijk zou uitgevoerd worden⁹⁸.

Niets kon nog baten Op 17 maart 1783 verscheen het decreet dat de opheffing van een reeks kloosters aankondigde, alsmede de oprichting van de zgn. Religiekas voor het beheer van de kloostergoederen en de uitbetaling van de pensioenen aan de religieuzen der afgeschafte kloosters.

Bisschop Ferdinand Maria Prins van Lobkowitz trachtte de radeloze religieuzen enige morele steun en richtlijnen te geven, rekening houdend met hun zeer specifieke situatie. Met de jurisdictie van paus Pius VI verleende de bisschop hen allerlei faciliteiten.

- 1) *Vanaf de dag dat de koninklijke commissaris u zal verplichten uw convent te verlaten, moogt ge het gewone priesterkleed dragen, zo nochtans dat ge onder uw kleed een schapulier draagt als teken van uw gelofte.*
- 2) *Ge moogt de mis opdragen volgens de ritus van het Romeins Missal, dit geldt eveneens voor het brevier; hoewel ge evengoed het brevier van de orde verder moogt gebruiken, alsmede het officie van O.-L.-Vrouw, van de overledenen, enz..*
- 3) *Wat het vleesderven betreft, moogt ge u schikken naar de kerkelijke wetgeving voor de mensen in de wereld.*
- 4) *Het dragen van het kleed van geitewol dat ge gewoon zijt laat ik geheel over aan uw boetijver.*
- 5) *We wensen dat ge de speciale boetedagen van uw orde in de mate van het mogelijke onderhoudt; dit geldt eveneens voor de beleving van de armoede.*
- 6) *Uw biechtvader moogt ge vrij kiezen, als hij maar de nodige jurisdictie heeft gekregen van zijn bisschop.*
- 7) *Voor het geval iemand onder u nog andere dispensaties nodig mocht heb-*

ben, is het vandoen dat ge voor de uitdrijving een lijst opmaakt met uw respectieve verblijfplaats en de parochie waaronder ze resorteert.

Theresianenklooster, Gent Theresianenstraat

Als laatste besloot de bisschop met de herinnering aan de drie klooster-geloften en een aansporing om zich niet volledig over te geven aan het lekenbestaan⁹⁹.

Het Gentse Theresianenklooster werd – zoals talrijke religieuze instellingen – op 29 april 1783 afgeschaft “tot welzijn van godsdienst en volk”, daar de overheid besliste dat deze orde nutteloos en nadelig was¹⁰⁰. Dit klooster werd toen bewoond door 17 nonnen en 3 lekenzusters. Deze religieuzen wisten dat ze van nu af aan vreemdelingen waren in hun eigen huis, dat ze weldra moesten verlaten. Ze gingen een onzekere toekomst tegemoet, daar het hun uitdrukkelijk verboden was toe te treden in een ander klooster.

Teruggekeerd in de burgerwereld hingen zij af van de Religiekas. Indien ze onder eed bevestigden dat ze als burgers zouden gaan leven met aanduiding van hun nieuwe verblijfplaats, werd hen door de administratie van de Religiekas jaarlijks een pensioen toegekend. De kloosterbezittingen kwamen onder beheer van het Comité van de Religiekas te staan. Volgens de inboedelbeschrijving van 1783 bezaten de Theresianen de rijkste bibliotheek van alle Gentse vrouwenkloosters: 1.296 Vlaamse en 800 Franse boeken. Het klooster had toen een jaarlijks inkomen van 2.032 gulden aan grondgoederen en 746 gulden voortkomende uit renten. Op 6 en 7 december 1784 werden de schilderijen uit het afgeschafte klooster, samen met deze uit de voormalige kloosters van Conceptionisten en Kartuziers geveild¹⁰¹. Dit betekende een voorlopig einde voor het Gentse Theresianenklooster.

Rudy van Elslande

NOTEN

¹ Deze religieuze gemeenschap behoorde tot de Karmelietenorde waarvan de eerste regel geschreven werd door Albert, patriarch van Jeruzalem. Deze regel werd in 1207 bekrachtigd door paus Innocentius IV.

De gemeenschap zou teruggaan op de in 1155 door Berthold van Calabrië op de berg Karmel gestichte kloosterorde der Karmelieten, die verwees naar de vrome gemeenschap gesticht door de profeet Elias in de 9de eeuw voor Chr. Door de vervolgingen in Palestina werden de Karmelieten gedwongen zich te vestigen in Europa, waar de orde bijzonder snelle verspreiding kende. Ze worden gerekend tot de bedelorden.

² Op 8-2-1614 werd hij door de aarts Hertogen Albrecht en Isabella verheven van heer tot graaf van Noyelles.

³ Dochter van Jan, heer van Befvre in Artesië en Adrianna de Jauche de Mastaing.

⁴ Anoniem, Eleonora van Sint-Bernardus Stichteres van de Karmel van Mechelen en van Gent (1579-1639), *Instrumenta Historica Carmelitana*, Gent 1999, blz. 44-47.

⁵ In de loop der tijd versoepelde deze strenge regel. Hiertegen kwam in de 16de eeuw een reactie en vooral door de in 1515 in Avila geboren H. Theresia. In 1562 begon zij deze orde te hervormen met oog op de herinvoering van de oorspronkelijke regel.

In 1593, ten gevolge van de hervorming van o.a. Theresa van Avila en Johannes van het Kruis, splitste de orde zich in ongeschoeide en geschoeide Karmelieten.

Deze hervormde Karmelietessen of Diskaltessen, die overwegend slotzusters zijn, noemt in onze gewesten Theresianen.

⁶ De eerste stichting in de Spaanse Nederlanden was die te Brussel en dateert van 1614. H. Vlieghe, Gerard Seghers Het visioen van de H. Theresia van Avila, in: *Cat. tent Luister van Spanje en de Belgische steden 1500-1700*, dl. II, Brussel, Paleis voor Schone Kunsten 25-9/22-12-1985, blz. 570-571.

⁷ Cfr. R. van Elslande, De geschiedenis van de Vijt-Borluutfundatie en het Lam Gods, in: *Ghendtsche Tydinghen*, 16de jg., 1987, 145-148.

⁸ J. Decavele, Gent apologie van een rebelse stad, Antwerpen 1989, blz. 129.

⁹ G. De Munck, Triest (1621-1657), zevende bisschop van Gent, in: *Collationes gandavenses*, dl. XIV, 1927, blz. 90-95, 135-139; dl. XV, 1928, blz. 42-49; A.C. Deschevel, Triest Antoine, in *Biographie Nationale*, dl XXV, 1929-1932, kol. 614-624; R. Mathijs, *Iconographie van bisschop Triest met biografische aantekeningen*, 1939.

¹⁰ Gent, Archief Theresianen, Akte van Antoon Triest dd. 28-5-1622.

¹¹ Ferdinand de Sainte Thérèse, *Ménologe du carmel, Vies des Saints, Bienheureux, Vénérables, serviteurs de Dieu et personnages illustres par leur piété, de l'Ordre de Notre-Dame du Mont-Carmel depuis son origine jusqu'à nos jours*, 3de dl., Rijsel-Brugge-Parijs 1879, blz. 376.

¹² Gent, Archief Theresianen, Ms. Patent 8-9-1622.

¹³ Over de geboortedatum is men het niet volledig eens. Sommigen menen dat ze het levenslicht zag op 24 maart 1577, zoals L. de Sainte-Thérèse, *Abrégé de l'establissement des carmelites de France*, 1ste dl. Paris 1666, f° 95; Bertold-Ignace de Sainte-Anne, *Anne de Jésus et les constitutions des carmélites déchaussées*, 2de dl., Brussel 1874, blz. 299; Ferdinand de Sainte-Thérèse, *Ménologe du Carmel, Vies des Saints, Bienheureux, Vénérables, serviteurs de Dieu et personnages illustres par leur piété, de l'Ordre de Notre-Dame du Mont-Carmel depuis son origine jusqu'à nos jours*, 1ste dl., Rijsel-Brugge-Parijs 1879, blz. 329; anderen menen de geboortedatum te moeten plaatsen op 24 maart 1579, cfr. Lydwine, *Vie de notre Vénérable Mère Leonore de Saint Bernard*, z.d., f° 1, Gent Archief Theresianenklooster; P., *La vie de la vénérable Mère Leonore de Saint Bernard fondatrice des Carmelites Déchaussées des Couvents de Malines et de Gand*, 1693, f° 2v, Antwerpen, Archief Karmelietessen.

¹⁴ Anoniem, Eleonora van Sint Bernardus Stichteress van de Karmel van Mechelen en van Gent (1579-1639), in: *Instrumenta Historica Carmelitana*, Gent 1999, blz. 11-13.

¹⁵ Theresia van Jezus, Francisca Rivart (°Maubeuge 1610, † Gent 23-11-1634), fa. Jacobus & Adriana le Clercq.

¹⁶ Catharina van Sint-Elia, Van der Hagen (°Gent 1587, † Gent 14-12-1677), fa. Pieter & Maria Van Belle; P. Serouet, Jean de Bréfigny (1556-1634), *Aux origines du Carmel de France, de Belgique et du Congo*, Leuven 1974, blz. 234, noot 2.

¹⁷ Angelica van de Heilige Geest, Catharina de Battings (°Emden-Friesland 1593, † Gent 21-10-1650), fa. Petrus de Visquer & Catharina de Battings; Gent Archief Theresianen *Livre des professions et Nécrologe: onderpriorin te Gent in 1631, 1637 en 1639*.

¹⁸ Theresia van St.-Jozef, Adrienne Suys (°Mechelen, † 16-2-1655), fa. Daniël, heer van Laar & Catharina Quarré; Gent, Archief Theresianen, *Livre des professions et Nécrologe: onderpriorin te Gent 1622-1628*.

¹⁹ Agatha van Sint-Franciscus, Agatha de Lange (° Luik, † Mechelen 2-3-1677), fa. Jean & Marie Noe; *ibidem*.

²⁰ Francesca van Moeder Gods, Francesca de Hertoghe (° Gent 1593, † Brugge 21-11-1645), fa. Mark & Lucia Tenaghel; M. Bouix, *Leven van de venerabele moeder Anna van den H. Bartholomeus, z.d.*, blz. 305.

²¹ Gent, Stadsarchief, *Rekwesten 1622-23*, f° 232v°.

²² Gent, Stadsarchief, *Rekwesten 1622-23*, f° 232 v°.

²³ “*Betaelt mevrouwe Eleonora de S.Beernard, prieuse vande Carmelyten, ghecommen zynde met eenighe van haere religieusen binnen deser stede omme alhier te funderen een cloostre vande selve ordre, de somme van VIII lib. VI s. VIII gr. Hemlieden ghejondt van weghen deser stede thaerlieder willecomme*”; Gent, Stadsarchief, *Stadsrekeningen 1622-23*, f° 194v°.

²⁴ Gent, Stadsarchief, Theresianen 533 nr. 108; XXX nr. 483.

In een brief aan Chifflet dd. 7-12-1634 schreef Eleonora dat ze op de vooravond van O.-L.-Vrouw van maart 1635 (= 24 maart, feest van de Annunciatie) 56 jaar werd waardoor men de geboortedatum mag plaatsen op 24 maart 1579; Besançon, Bibliothèque Municipale, Ms. Chifflet ,109, f° 141v.

²⁵ De lijsten van de nieuwe magistraten dienden jaarlijks eerst aan de goedkeuring van de Gentse bisschop te worden voorgelegd.

²⁶ “*Compareerde jn persone dheer Thomas Heylinck, fs. Mr Reynaerts, secretaris van schepenen voorn(oem)t, de welcke kende, lijde ende verclaerde wel ende duechdelick vercocht thebene... an mevrouwe Leonore de Sancto Bernard, prieuse van den Carmelieten cloostere binnen deser stede van Ghendt, ende ten behoude vanden zelven couvente, twee syne huysinghen ende erfven...met alle huerlieder appendentien ende dependentien...jn de Gulden strate, achter uytcommende jnden Hautbriel, an deen zyde streckende tvoornomde couvent...*” Gent, Stadsarchief, *Staten van Goed 1622-1623*, f° 164.

²⁷ In Gent waren er in die periode verschillende straten die de naam Guldestraat droegen. In de eerste plaats hebben we de huidige Wijze Manstraat, die daarnaast ook nog aangeduid werd met Oude Vlasmarkt; cf. F. Verstraete, *De Gentse St.-Jacobsparochie*, dl. 1 (1100-1500) Gent 1976, blz. 279; De Potter, o.c., dl.VI, blz. 391. Een andere Guldenstraat, later de Seminariestraat, werdween door de aanleg van het St.-Baafsplein; M.Gysseling, o.c., blz. 46-47.

²⁸ C.-L. Diericx, *Constitution des mémoires sur la ville de Gand*, Gent 1815.

²⁹ Gent, Stadsarchief, *Staten van Goed, 1622-1623*, f° 164 v°.

³⁰ J.J. Steyaert, *Volledige beschrijving van Gent of geschiedkundige beschouwing van deze stad en hare bewooners,...*, Gent 1857, blz. 213-214.

³¹ Het foncier Ouwegem had Nicolaas Triest geërfd van zijn moeder Maria van Royen († 1595). Zijn vader Philips Triest (†1601) droeg reeds de titel van de heer van Ouwegem, hij was her-

haaldelijk schepen (1584, 1586, 1587, 1588, 1590, 1591, 1592, 1593) en burgemeester (1594, 1595) van Gent; Gent, Stadsarchief, Familiepapieren: familie Triest.

³² Nicolaas Triest was schepen van gedeele in 1605, 1608, schepen van keure in 1607, 1610, 1627 en burgemeester van Gent in 1616, 1620, 1621, 1626, 1639; Memorieboek van der stad Ghendt van 'tjaer 1301 tot 1793, dl. III, Gent z.d., blz. 136, -138, 140, 142, 150, 156, 164, 165, 168; A. Heins, *Gand sa vie et ses institutions*, Gent 1912-1915, blz. 295-8.

³³ Memorieboek van der stad Ghendt van 'tjaer 1301 tot 1793, dl. III, Gent z.d., blz. 154-160; ook graaf Hughe de Noyelle werd regelmatig aangesteld als commissaris van 1625; *ibidem*, blz. 162-3.

³⁴ Nicolaas van de Ontvangenis (Medina del Campo-Spanje, † Rome 11-11-1640); Ferdinand de Sainte Thérèse, *Ménologe du carmel, Vies des Saints, Bienheureux, Vénérables, serviteurs de Dieu et personnages illustres par leur piété, de l'Ordre de Notre-Dame du Mont-Carmel depuis son origine jusqu'à nos jours*, 3de dl., Rijsel-Brugge-Parijs 1879, blz. 229.

³⁵ Pater Pierre Marchant heeft Eleonora in de Karmel van Gent met raad en daad bijgestaan tot aan haar dood; Gent Archief Theresianen *Témoignage sur la vie et les vertus de la vénérable mère Léonore de St.-Bernard déposé par le rev. Père Marchand*, Gand le 1° d'avril 1641.

³⁶ Don Gaspard de Valdez, heer van Herdersem en van Rotselaar, ridder van de Sint-Jacobsorde, gehuwd met Maria de Aranda, fa. Lodewijk, vrouw van Fraisneau.

³⁷ Hij was gehuwd met Catharina Justicia. Later trad zijn dochter Catharina binnen in de Gentse Karmel, waar ze op 4-10-1630 professie aflegde; Gent, Archief Theresianenklooster, *Livre des professions et Nécrologe* 1630.

³⁸ Uit die periode is tevens een miraculeuze gebeurtenis tot ons overgeleverd. Nadat midden in de nacht het klokje klepte werden soldaten uitgezonden, die enkele mannen met geweld uit de omgeving van het klooster moesten verwijderen. Nadat men de volgende dag de zusters verwittigde van het gebeuren bleek dat niemand aan het klokje had getrokken en ook dat niemand het had horen luiden. Deze goddelijke tussenkomst was een troost voor de zusters.

³⁹ Later zal men verder beroep doen op Jezuïeten voor stadsversieringen, o.m. voor de Blijde Intrede in 1635 van kardinaalinfant Ferdinand te Gent; G. Van Doorne- M. Dolders. *Het Jezuïetencollege een financiële strop voor de stad*, in: 400 jaar Jezuïetencollege te Gent, Brussel 1992, blz. 35-6.

⁴⁰ J. De Cavele o.c. maakt melding van zes adellijke dames uit haar eigen hofhouding die geprofest werden.

⁴¹ Bij de Blijde Intrede werd door deze personaliteiten de vorst begroet, waarna in een stoet de soeverein door de straten van Gent werd geleid, W. Waterschoot, *Vorstelijke intochten 1577-1584*, in: *Het eind van een rebelse droom Opstellen over het calvinistisch bewind te Gent (1577-1584) en de terugkeer van de stad onder de gehoorzaamheid van de koning van Spanje (17 september 1584)*, Gent 1984, blz. 113-124.

⁴² Deseyn G., *Gids voor oud Gent*, Antwerpen 1984, blz. 31.

⁴³ *"Betaelt an myn illme heere den Cardinael de la Cueva, ghecommen synde binnen deser stede met haere hoocheyt gheduerende de maent van IXbre XVIeXXIII, de somme van XL lib. Gr. over de redemptie van een stick wyns, syne illme Srie ghepresenteert van weghen deser stede...*

Betaelt ande illme Srie den nuncius van syn heylicheyt, de somme van XL lib. Gr. (alsvoren).

Betaelt an myn Ed. heere myn heere den marquis Spinola de somme van XI lib. XIII s. IIII gr. Over de redemptie van een ander stick wyns, syn Ex(ellen)ce ghepresenteert van weghen deser stede ten jnnecommen met haere voorn. Hoocheyt tot tleeden van drye van haere joncvrouwen jnt cloostere vande Carmelinen, up den XXI van de voors. Maent van Novembre..

Betaelt an zyne Ex(ellen)ce den hertoghe van Aerschot (alsvoren).

Betaelt an myn heere den Prince van Gavre, grave van Egmont (alsvoren). (Idem aen den graaf

van Salazer).

Betaelt de lacqueien vande voors. Haere hoocheyt XXXIII s. III gr. ende ande hallebardiers oock XXXIII s. IIII gr. ende ande trompetters van de selve haere hoocheyt II lib. gr...

Idem aan de trompetters van den markies Spinola en aan de twee trompetters van den graaf van Salazar, generaal van de Cavallerie"; Gent, Stadsarchief, Stadsrekeningen 1623-1624 reg. 400/135, f° 193.

⁴⁴ In 1586-7 bood de kunstenaar aan het stadsbestuur een bundel aquarellen aan die een beeld gaven van de versieringen die hij ontworpen had ter gelegenheid van deze Blijde Intrede; R. De Herdt – J. Vannieuwenhuysse, *Historie op perkament Op zoek naar het verleden in het Gentse stadsarchief*, Gent 1988, blz. 131.

⁴⁵ Gent, Stadsarchief, Atlas Goetghebuer; W. Waterschoot, o.c., blz. 115.

⁴⁶ A. Lottin, *Spanje en de Zuidelijke Nederlanden: twee eeuwen gemeenschappelijke geschiedenis*, in: *Cat. tent. Luister van Spanje en de Belgische steden 1500-1700 Europalia 85 Espana, Brussel Paleis voor Schone Kunsten 25-9/22-12-1985*, blz. 81.

⁴⁷ *Cat. tent. Het Gulden Vlies Vijf eeuwen kunst en geschiedenis*, Brugge Groeningemuseum 14-7/30-9-1962, blz. 218-220.

⁴⁸ De overgave van Breda werd vereeuwigd door de beroemde Spaanse schilder Velasquez (thans: Madrid, Prado).

⁴⁹ *Cat. tent. Het Gulden Vlies Vijf eeuwen kunst en geschiedenis*, Brugge Groeningemuseum 14-7/30-9-1962, blz. 43.

⁵⁰ In 1527 kreeg het Land van Aarschot de rang van hertogdom; L. Liekens, *Geschiedenis van het oude graafschap, de stad en de parochie, den lande en hertogdomme van Aarschot*, 1926.

⁵¹ *Cat. tent. Het Gulden Vlies Vijf eeuwen kunst en geschiedenis*, Brugge Groeningemuseum 14-7/30-9-1962, blz. 223.

⁵² *Ibidem* blz. 44.

⁵³ Gent, Stadsarchief, Stadsrekeningen 1623-1624.

⁵⁴ G. Van Doorne, "Stadsversieringen en Blijde Inkomsten, in: *Vlaanderen*, nr. 25, 1976, blz. 224-228.

⁵⁵ Hij was hofpredikant van Filips III en van de aartshertogen Albrecht en Isabella sedert 1606. In 1633 keerde hij naar zijn klooster in Salamanca terug, waar hij op 15-5-1637 overleed.

⁵⁶ Pedro Arias Armendariz, Hilarius van St.-Aus (° Yar-Castilië, Brussel 20-4-1635); cfr. Ferdinand de Sainte Therese, *Ménologe du Carmel, Vies des Saints, Bienheureux, Vénérables, serviteurs de Dieu et personnages illustres par leur piété, de l'Ordre de Notre-Dame du Mont-Carmel depuis son origine jusqu'à nos jours*, dl. I, Rijsel-Brugge-Rarijs 1897, blz. 367-368.

⁵⁷ Gent, Archief Theresianen, *Livre des professions et Nécrologe*, 27-12-1624.

⁵⁸ Gent, Archief Theresianen, *Livre des professions et Nécrologe*, 20-10-1627.

⁵⁹ Hij stond een gedeelte van zijn huis te Brussel af als voorlopig klooster toen de Theresianen vanuit Frankrijk zich op 21 januari 1607 kwamen vestigen in de Nederlanden.

⁶⁰ Gent, Archief Theresianen, *Livre des professions et Nécrologe*, 31-10-1627.

⁶¹ Gent, Archief Theresianen, *Livre des professions et Nécrologe*, 4-10-1630.

⁶² Brussel, Algemeen Rijksarchief, *Papieren van de staat*, dl. 468, f° 344, 350, 351, 364, 380.

⁶³ Ferdinand van de H.Maria, Fernando Martinez (° San Ramon (Léon), † Rome 23-3-1631); cfr. Ferdinand de Sainte Therese, o.c., dl. II, blz. 272-274.

⁶⁴ Brussel, Algemeen Rijksarchief, *Papieren van de staat*, dl. 468, f° 356, 390.

⁶⁵ *Ibidem*, vol. 469, f° 3, 5, 7, 8, 11, 14.

⁶⁶ Gent, Archief Theresianen, *Livre des professions et Nécrologe*, 8-2-1632.

⁶⁷ Gent, Archief Theresianen, *Livre des professions et Nécrologe*, 6-1-1633.

⁶⁸ Besançon, Bibliothèque Municipale, Ms. Chifflet 109, f° 113-113v: brief van 20 september 1634 aan Chifflet.

- ⁶⁹ Johannes van de Moeder Gods, de Ribera (° Madrid, + Brussel 3-7-1673); cfr. Ferdinand de Sainte Therese, o.c., dl. II, blz. 233-234.
- ⁷⁰ Aganthange van Jezus-Maria, Augustinus de Spinola (° Genua 1580, † Genua 18-6-1641); cfr. Ferdinand de Sainte Therese, o.c., dl. II, blz. 172.
- ⁷¹ Besançon, Bibliothèque Municipale, Ms. Chifflet 109, f° 83.
- ⁷² Gent, Archief Theresianen, Livre des professions et Nécrologe, 11-5-1636.
- ⁷³ Ibidem, f° 335-335 v° (brief van 7-12-1637).
- ⁷⁴ Gent, Provinciaal archief Karmelieten Discalsen, Pater Cyrillus van de H. Augustinus, Liber Foundationum 1698-1747, f° 155.
- ⁷⁵ A. Sanderus, Flandria Illustrata sive descriptio Comitatus istius per totum terrarum orbem celeberrimi, Keulen 1641, dl. I, blz. 329.
- ⁷⁶ Nog steeds noemt men deze plaats Ekkerghem.
- ⁷⁷ Gent, Bijloekemuseum voor Oudheidkunde inv. Nr. 681; A. De Schrijver, Catalogus van de schilderijen, Gent 1972, blz. 212, nr. 171; O.l.v. J. Decavele, Gent apologie van een rebelse stad, Antwerpen 1989, blz.140. Van dit werk kennen we ook een kopie in aquarel uitgevoerd door Jean-Baptist De Noter die bewaard wordt in het Gentse Stadsarchief, Atlas Goetghebuer, doos 90, map 156; Anoniem, Verslag bestuur, Gent 1951, blz. 316; J. Wennepeninckx, Rond het graven van de Coupure te Gent, in: Handelingen van de Maatschappij voor Geschied- en Oudheidkunde te Gent, 1956, blz.126.
- ⁷⁸ Gent, Stadsarchief, Theresianen 533 nr. 108; XXX nr. 483.
- ⁷⁹ “...huus in dhoelstrate up den houc van den Acherstraetkine...”; Gent, stadsarchief, Jaarregister 1432-1433, f° 6 v°
- ⁸⁰ “...huus.. in de Hoelstrate up den houc van der Ackersteghe;” Gent, stadsarchief, Jaarregister 1461-1462, f°36.
- ⁸¹ Gent, Stadsarchief, Jaarregister 1408-1409, f) 44 v° (huis gelegen in de Holstraat met een boomgaard aan het Vulsteegskin palend, naast het gasthuis); Gent, Stadsarchief, Wezenboek 1412-1413, f° .54 v°.
- ⁸² Gent, Stadsarchief, Theresianen 533 nr. 108; XXX nr. 483.
- ⁸³ Bouwen door de eeuwen heen, Stad Gent 4 nb Zuid-West, Brussel 1979, blz. 454.
- ⁸⁴ Hugues de Noyelles had bij zijn eerste vrouw drie dochters: de hoger vermelde Maria-Philippina en Louise en ook Marguerite die huwde met Lancelot Schets († 1664), graaf van Grobbendock, baron van Wesenmaal, heer van Tilburg, Heist, ..., maarschalk van Brabant en gouverneur kapitein-generaal van Limburg; J.S.F.J.L. de Herckenrode, Nobilaire des Pays-Bas et du Comté de Bourgogne, dl. III, Gent 1870, blz.1458-1461.
- ⁸⁵ J. De Cavele, Gent apologie van een rebelse stad, Antwerpen 1989, blz.128-129.
- ⁸⁶ Gent, Stadsarchief, Stadsrekening 1643-1644, f° 161.
- ⁸⁷ Na de fundering te Gent stichtte ze in 1626 de Karmel te Brugge en werd er de eerste priorin. In 1627 was ze medestichtster van de Karmel te Luik. In 1631 keerde ze terug naar de Karmel van haar geboortestad Gent; P. Serouet, Jean de Bréfigny (1556-1634), Aux origines du Carmel de France, de Belgique et du Congo, Leuven 1974, blz. 234, noot 2.
- ⁸⁸ Theresia van St.-Jozef werd in 1646 gekozen als priorin te Luik. In 1649 keerde ze terug naar de Karmel van haar geboortestad Mechelen, waar ze op 16-2-1665 overleed (cfr. Supra).
- ⁸⁹ Zuster Clara van Jezus (Clara Cornelio) was reeds overleden op 22-12-1627. Zuster Francesca van Moeder Gods (Francesca de Hertoghe) had reeds in 1626 haar geboortestad Gent verlaten om in Brugge de Karmel op te richten, waar ze op 21-11-1645 overleed.
- ⁹⁰ Gent, Stadsarchief, Theresianen 533 nr. 108; XXX nr. 483.
- ⁹¹ Gent, Stadsarchief, Notariële akten, f° 348, nr. 392.
- ⁹² Gent, Stadsarchief, Stadswerken, oorkonde 22 april 1678.
- ⁹³ K. Haerens, Oude straatnamen van Gent, Gent 1982, blz. 96-97.

⁹⁴ A. Lottin, o.c., blz. 158.

⁹⁵ De priorin vermeldde dat zich geen Franse Theresianen in het klooster bevonden. Wel bevonden zich onder hun eigen zusters Theresianen die geboren waren in Frans-Vlaanderen, zoals Marie Claire Fremaut, zuster Agnes van Jezus uit Duinkerque en Madeleine Dassonville lekenzuster Anna Genoveva van de H. Magdalena uit Noyelles-Rijsel: Gent, Stadsarchief, Theresianen 533 nr. 108; XXX nr. 483.

⁹⁶ O.l.v. M. Cloet, *Het bisdom Gent (1559-1991), Vier eeuwen geschiedenis*, Gent 1991, blz. 121-128.

⁹⁷ R. Weemaes, *Een convent ende gasthuys vander ordene van Sinte willemme...De Wilhelmeten te Beveren 1461-1784*, Beveren 1984, blz. 189.

⁹⁸ P.F.X. De Ram, *Synodicon Belgicum*, IIII dl., *Episcopatus Gandavensis*, z.d., blz. 431.

⁹⁹ Gent, Rijksarchief, *Bisdome en St.-Baafs*, nr. B 4690, vertaald door R. Weemaes, o.c., blz. 193.

¹⁰⁰ H. Collumbien, *Gentse memoriedagen 28-29 april*, in: *Ghendtsche Tydinghen*, 29ste jg. 2000, nr. 2, blz. 114.

¹⁰¹ *Gazette van Gend*, 2 december 1784; E. Duverger, *Filips Spruyt en zijn inventaris van kunstwerken in openbaar en privaatzit te Gent (ca. 1789-1791)*, in: *Gentse Bijdragen tot de Kunstgeschiedenis en Oudheidkunde*, dl. XIX (1961-1966), blz. 156.

INVENTAIRE ARCHÉOLOGIQUE - FICHE N° 145

Op 30 december 1899 stelde Victor Van der Haeghen in de rubriek “Drukken - Bibliotheek van de Stad en van de Universiteit - XVIe eeuw” in het Frans een fiche op over

De Maniliaanse drukken

De naam Manilius komt voor in de annalen van de Gentse typografie van 1548 tot 1710. Het hoofd van de familie, Cornelius Manilius, werd in Brugge geboren, zoals hij het zelf zegt: *van Brugghe, wonachtich te Ghend*. Men denkt dat zijn ware naam De Man was. Cornelius Manilius, die zijn kunst uitoefende in Gent van 1548 tot 1558, was gezworen drukker en aanvaard door de Keizer,

¶ Pax optima rerum, quas homini nouisse datum est.

¶ Pax vna triumphis innumeris potior.

wanneer Josse Lambrecht, bij een akte van 17 april 1548 (na Pasen), hem zijn kelder en zijn drukkerij met al de drukpersen en letters en al wat nodig is om er gebruik van te maken, in huur gaf.

Manilius kwam aldus aan het hoofd van een bedrijf dat zijns gelijke niet had in Gent, het atelier van Pieter de Keyser produceerde niet meer, en de andere eigentijdse uitgevers, Victor de Dayn, Erasmus Vereecke en Robert Guallerot drukten om zo te zeggen niets meer in hun eigen atelier. Maar de overeenkomst tussen Lambrecht en Manilius werd na korte tijd verbroken. Reeds op het einde

van het jaar 1549 verscheen er een werk van Manilius, met als adres *Schelstrate*, en van zijn kant herbegon Lambrecht te drukken voor eigen rekening in zijn atelier op de Hoogpoort.

Rond 1558 vestigde onze drukker zich nabij de St-Niklaaskerk, in het mooi en groot huis met gotische gevel dat vóór 1540 had toebehoord aan de corporatie van de metsers (in *'t metsers huus achter sente Nicolaskerke*).

Cornelius Manilius werd gerekend bij de Vlaamse dichters. Schrijvend in de trant van de rederijkers van zijn tijd, behaalde hij een zeker succes. Volgens Sanders zou hij de auteur zijn van het Vlaams drama: *De Dood*. Hij schreef ook in het Latijn.

Als verdienstelijke typografische kunstenaar zette hij de goede traditie van Lambrecht verder door te drukken met zorg, netheid en correctheid.

Er zijn acht-en-twintig drukken van hem bekend.

Hij was de eerste die in Gent, in 1556, een werk van Virgilius publiceerde, in twee delen (het eerste 815 pp, het tweede 816 pp.): *visum est expedire ut cum in duas omnino scindamus partes*, liever dan het formaat te vergroten.

Hij had voor deviezen de volgende gezegdes aangenomen: *Pax optima rerum quas homini novisse datum est. - Pax unatriumphis innumeris potior - Paey is goedt*.

Zijn op vorige bladzijde afgebeeld typografisch merkteken op originele grootte, getuigt van een zekere elegantie: twee jonge meisjes, het ene de deugdzaamheid voorstellend, het andere, Calliope, muze van de epische dichtkunst en van de welsprekendheid, houden een met gebladerte bekroonde helm onder een bijenzwerm.

Cf. F. Vander Haeghen, *Bibliographie gantoise*, t.I. - *Biographie nationale*, t. XIII, col.332-334 (art. van V. vander Haeghen).

DE ZUIDSTATIE VERTREKT... EEN PARK ONTSTAAT DEEL 2 1931 - 1935

Voor u verzameld uit 31.600 edities van de "Gazette van Gent".

15 februari 1931

In de zitting van 25 juni 1928 heeft de gemeenteraad de overeenkomst goedgekeurd betreffende de kosteloze overgave door de staat aan de stad Gent van de beschikbare gronden die voortkomen van het afschaffen van de Zuidstatie. Het gemeentebestuur is gebonden het door de dienst van posterijen, telegraaf en telefoon gebruikte gebouw te behouden, alsmede de lokalen die de *N.M.B.S.* zal nodig achten voor de dienst van bestelgoed, tenware de stad Gent in overleg met de betrokken diensten gelijkwaardige lokalen in de stadswijk ter beschikking zou stellen.

Na raadpleging van de heren bouwkundigen Van de Voorde en Valentijn Vaerwyck, gelast met het opmaken van de algemene plans, heeft het schepencollege het geraadzaam gevonden en zelfs voordeliger geoordeeld, nieuwe gebouwen op te richten die onder oogpunt van bouwtrant en karakter zullen overeenstemmen en zodoende één geheel uitmaken met al de andere op te richten aanpalende gebouwen.

Binnen weinige dagen zal men aan de nieuwe post beginnen. Men is op die plaats thans nog bezig de grondvesten van de vroegere schouw en de telefoon-toren af te breken. Vooraan komt een hekken, zodat de eigenlijke post nog een drietal meter achter de boulevard begint.

De commissie van openbare werken vergaderde bij hoogdringendheid om op haar beurt advies te geven over de plans. Na drukke besprekingen en zekere bemerkingsen gemaakt te hebben ging de commissie akkoord met het voorstel van de heer burgemeester, dat het wenselijk was het algemeen plan te gaan bezichtigen in de burelen van de bouwkundigen, om zo een beter oordeel te kunnen vellen.

De volgende zitting heeft aanleiding gegeven tot ernstige bemerkingsen vanwege de commissieleden. Eén der voornaamste punten liep over het aan te nemen stelsel der grondvesten van het *Zuiderpaleis* in kwestie. De verschillende peilingen welke door de bouwkundigen werden bevolen hebben aangeduid dat de vaste bodem zich op ongeveer negen meter onder de begane grond bevindt. In die voorwaarden hebben de bouwkundigen menen te moeten besluiten tot het benutten van het bijzonder stelsel Franqui, met funderingen

van betonpalen waarop dwarse en langse balken in gewapend beton ingewerkt worden. Dit bijzonder werk zou deel uitmaken van een afzonderlijke onderneming.

Verder hebben de leden de algemene plans kunnen bezichtigen van het gebouwencomplex dat moet worden opgericht tussen de Graaf van Vlaanderen- en de Wilsonplaats en op een zeer aanschouwelijke wijze in de burelen van de bouwkundigen werden tentoongesteld. Dit geheel bestaat uit drie delen:

1 - Een grote feestzaal met een oppervlakte van ongeveer 2000 m² die zal kunnen dienen als Handelsbeurs met afhankelijkheden, vergaderzalen, vestibules, secretariaat, portierswoning, kleedkamers, lavatories, enz. Een kleinere zaal van ongeveer 500 m² kan er aan toegevoegd worden.

Deze zaal zal het middendeel van de op te richten gebouwen innemen en haar hoofdingang hebben langs de Wilsonplaats of de Graaf van Vlaanderenplaats, de dienstingangen niet meegerekend.

2 - De feestzaal zal omringd zijn door gebouwen die op de straat uitgeven en verscheidene verdiepingen tellen, bestemd om verhuurd te worden als openbare instellingen, garages voor automobielen, enz. De verdiepingen zullen bestaan uit burelen, lokalen voor maatschappijen en woonvertrekken.

Langs het Wilsonplein zullen de gebouwen 20 meter achteruit staan op de huidige voorgevel, zodat de openbare weg ongeveer 50 meter breedte bekommt.

Langs de Graaf van Vlaanderenplaats zal door de afbraak van het hoofdgebouw van de oude statie de aflijning gewijzigd worden, zodat men tussen de voorgevel van de nieuw op te richten en de bestaande gebouwen langs de overzijde een breedte zal verwezenlijken van 62 meter, wat nodig blijkt voor de toekomstige vereisten van het verkeer, het standnemen van automobielen, enz.

3 - De gebouwen voor post, telegraaf, telefoon en klein pakgoed zullen opgetrokken worden tegenover de Dierentuinlaan. Naar het zuiden toe, langs de kant van de esplanade, wordt voor de op te richten gebouwen geen bepaalde grens getrokken.

Het schijnt nochtans wenselijk een zekere symmetrie in acht te nemen met het oog op het uitzicht van de Graaf van Vlaanderenplaats en anderzijds om aan het gebouwencomplex geen al te grote afmetingen te geven. Deze inrichting zal niet onmiddellijk worden gebouwd.

Die inlichtingen werden door de bouwkundigen met de meeste bereidwilligheid verschaft en hebben aan de commissieleden de indruk gegeven dat het algemeen geschiktmakingsplan groots en breed opgevat is.

De uitvoering ervan zou trapsgewijze geschieden. Eerst en vooral de gebouwen voor post, telegraaf en telefoondiensten, waarvan de plans, het lastenboek en het bestek zijn opgemaakt en door de bevoegde commissie goedgekeurd. De voorlopige raming bedraagt 1 109 186 frank.

Aangezien er voor het ogenblik in de bouwnijverheid veel beschikbare krachten zijn is het dus wenselijk die zoveel en zo spoedig mogelijk te zien gebruiken.

De volgende groep van uit te voeren werken zal het gedeelte omvatten van de gebouwen welke dienen opgericht te worden langs de kant van de Graaf van Vlaanderenplaats en de helft van de gebouwen tegenover de Wilsonplaats, over een breedte van 45 meter. Dan volgt de vervollediging van de voorgevels aan de Wilsonplaats, de voltrekking langs de Dierentuinlaan en uiteindelijk het beurslokaal en de feestzalen.

23 maart 1931

Kwaaddoeners hebben gedurende de nacht in de nieuw aangelegde hovingen van Gent-Zuid dertig jonge platanen afgebroken of doorsneden.

Bovendien worden bijna dagelijks de aanplantingen beschadigd of steelt men er bloemen. Bewaken dient tot niets want de schurken wachten wel zich te laten zien zolang er politie in het zicht is. Overigens is de oppervlakte te groot. Het publiek zou een grote dienst bewijzen met zelf de plichtigen aan te duiden.

29 mei 1931

De inhuldiging van het nieuwe speelplein aan Gent-Zuid tussen de Gustaaf Callierlaan en de Frère-Orbanlaan zal op zondag 31 mei geschieden, met de eerste proef van de internationale wedstrijd voor de *Ideale Politiehond*.

Deze wedstrijd wordt jaarlijks ingericht door de *Hondenliefhebbersvereniging van Groot-Gent* en bevat drie proeven, waarvan de eerste de ringwedstrijd is die de scholing uitmaakt, in het vooruitzicht van de praktijkwedstrijden op het terrein, de redding te water en het speuren, welke op 19 en 20 september te Sint-Denijs-Westrem zullen plaatshebben.

De *U.C. Saint-Hubert* heeft het kampioencertificaat aan deze belangrijke wedstrijd geschonken, om maar te zeggen hoe belangrijk hij is.

De ringwedstrijd van zondag begint om 8 uur 's morgens tot 's middags en

van 2 tot 7 uur. Drieëntwintig van de beste honden van het land zullen elkan-
der opvolgen. Tussen deze grote schare deelnemers zal men het werk kunnen
zien van Carillon, de Mechelse schaper van onze Gentse sportman Geo Mys.
De toegang is vrij en op het terrein zijn voor het publiek stoelen te bekomen.

7 juli 1931

Als gevolg van enkele klachten zal men beter licht brengen in de square aan
Gent-Zuid. De technische diensten bestudeerden de middelen en zullen nieu-
we elektrische lampen plaatsen, tot groot spijt van de lieve paartjes die mis-
schien weinig met die verbeteringen gediend zullen zijn !...

9 juli 1931

De aanbesteding voor de afbraak van de grote hal van de gewezen Zuidstatie
heeft plaatsgegrepen. Gisteren zijn werklieden begonnen aan het monteren
van de afsluiting rond het oude gebouw. De werken zullen eerlang aanvangen.

31 juli 1931

Ten gevolge van de afbraak van de gewezen Zuidstatie zal het lokaal van de
stempeldienst voor de werkelozen te rekenen van maandag 3 augustus aan-
staande overgebracht worden naar de werkbeurs in de Hoogpoort. Het cliën-
tele van Gent-Zuid zal zich best verdelen tussen genoemd lokaal en dat op de
Zwijnaardsesteenweg.

4 oktober 1931

Het staatsbestuur heeft het voorstel geuit om een gedeelte van de gronden van
de Zuidstatie te laten dienen voor een nieuwe veeartsenijschool.
Voortaan kan men de auto's in het steeds drukker wordende straatverkeer ook
op zekere plaatsen parkeren. Misschien kan wel een gedeelte van de gronden
nabij de gewezen Zuidstatie daartoe ten dienste worden gesteld.

15 oktober 1931

Een grote hoek van de voormalige statie Gent-Zuid is reeds tot op de grond
afgebroken en het houweel bijt maar verder in de dikke muren. Wat daarin
steekt aan arduin is verbazend en het heeft er alle schijn van dat het gebouw
destijds werd opgetrokken om de eeuwen te trotseren. Over zijn bestaan is

echter anders beslist.

Het zien van de puinhopen die in de vroegere middenhal zijn opgestapeld stemt veeleer treurig. Daar heerst een ongemene bedrijvigheid als in een grote steengroeve. De losgehakte blokken worden ter plaatse vervormd en samen met allerlei afval zullen ze naar elders verhuizen om opnieuw als bouwmate-
riaal dienst te doen.

9 november 1931

De afbraak van Gent-Zuid vordert goed. De onooglijke muur langs de kant van de Frère-Orbanlaan is neergehaald en zulks is ook het geval met de gebouwen. Alleen het gewezen huis van de statieoverste op de Frère-Orbanlaan trotseert nog de afbrekers. Het wordt als synagoge gebezigd door de Joodse kolonie van Gent.

Langs de kant van de Dierentuinlaan verrijst intussen het nieuwe postgebouw. Afbreken en opbouwen, de gang van de wereld!

6 februari 1932

Gisteren heeft de beroemde bronnenzieker priester Lambert op de terreinen van de gewezen Zuidstatie allerhande belangwekkende experimenten gedaan. De priester-geleerde beweerde er twee ontdekt te hebben en heeft dan ook de plaats en de diepte aangewezen.

Een vijfhonderdtal nieuwsgierigen woonden met de grootste belangstelling de experimenten bij. Verscheidene personen stelden tot hun verbazing vast dat ook zij de gave van het bronnen aanwijzen bezaten.

Het merendeel van de toeschouwers was echter zeer sceptisch, maar priester Lambert staat rotsvast in zijn geloof wat betreft het bronnen zoeken.

13 februari 1932

Het nieuwe postgebouw Gent-Zuid staat onder dak. Het is 20 meter lang en 10 meter diep. Er zullen voor het publiek acht loketten zijn voor de post en twee voor de telegraafdienst. Het gebouw zal aan de staat verhuurd worden tegen 13 000 frank per jaar. De inwendige schikking en bemeubeling valt ten laste van de staat.

Maar daarmee is het lokaal nog niet geopend voor het publiek. Het schijnt dat er nog een half jaar zal verlopen. Dat heet dan bij de staat *Time is money!*

13 maart 1932

De heer burgemeester Vander Stegen heeft verklaard dat men aan de Zuidstatie met het begin van de lente de beplantingen gaat heraanvatten.

Het circus Sarrasani heeft aan het stadsbestuur de vergunning gevraagd om op het uiteinde van de gronden zijn tenten te mogen opslaan. Het is weinig waarschijnlijk dat de raad een gunstig advies zal uitbrengen, daar klachten te verwachten zijn vanwege de neringdoenden aan het Sint-Pietersplein.

6 april 1932

In de zitting van de gemeenteraad van 4 april hield de heer burgemeester een vertoog waaruit bleek dat de oprichting van het Zuiderpaleis in het gedrang komt.

“Het is genoeg bekend dat in het tijdperk van financiële crisis dat wij heden beleven, wij niet altijd zeker zijn geld geleend te krijgen zo het nodig mocht blijken. Indien de nijverheids crisis blijft aanhouden of verergert en de armoede dieper ingrijpt moeten wij er op voorbereid zijn om aan dringende noodwendigheden het hoofd te kunnen bieden en tot het einde het uitbetalen van ons aandeel in de werklozensteun waarborgen. Zekere projecten moeten aldus worden uitgesteld.

Het oprichten van de gebouwen welke ontworpen zijn op de gronden van Gent-Zuid en waarvoor kredieten waren voorzien wordt verdaagd.

Om het dubbelzinnige gerucht dat in dat opzicht verspreid wordt beslist tegen te gaan, meen ik te moeten verklaren dat de gebouwen die wij in de eerste plaats zinnens waren op te trekken, in werkelijkheid geen uitgaven van weelde uitmaken. Het geldt enkel de uitbating van de gronden door het bouwen van renderende huizen, magazijnen, restaurants, burelen en woonvertrekken waarvan het verhuren de intrest moest verzorgen.

In de huidige omstandigheden echter moeten wij onze beschikbare fondsen onder de hand houden en is het geraadzamer betere tijden af te wachten.”

10 april 1932

Het park van de citadel is het voorwerp van een drukke werking en opkuis. Doch het budget van de beplantingsdienst heeft het lot van alle posten van de gemeentelijke begroting ondergaan en de kredieten zijn met 10% verminderd geworden.

De heer De Wilde, bestuurder van de beplantingsdienst, zal ondanks die inkrimping aan nieuwe uitgaven moeten voldoen. Inderdaad heeft de stad

sedert verleden jaar de nieuwe last op zich genomen van het aanleggen en onderhouden van het *Zuiderpark*, dat binnen enkele jaren een zeer decoratief uitzicht aan het centrum van de stad zal geven.

De heer De Wilde is gelast geworden met het opmaken van een voorstel om de terreinen nabij de Wilsonplaats, waar de oprichting van het *Zuiderpaleis* naar later is verschoven, te veranderen in een park.

Deze studie is reeds een heel eind gevorderd, doch daar de tijd voor het planten van bomen voorbij is, zal men er zich waarschijnlijk toe bepalen alleen bloemen te zaaien op de plaats waar lieve perkjes weldra de hopen bouwmaterialen zullen vervangen welke voortkomen van de gewezen Zuidstatie.

4 juni 1932

De internationale kampstrijd voor gedresseerde honden aan Gent-Zuid voor de titel van *Ideale Politiehond 1932* zal op zaterdag 4 en zondag 5 juni plaatshebben op het prachtig speelplein tussen de Gustaaf Callier- en Frère-Orbanlanen.

Het terrein zal volledig afgesloten zijn met materiaal dat door de maatschappij Shell aan de inrichters gratis ter beschikking werd gesteld. De toeschouwers worden verzocht geen honden mee te brengen.

3 juli 1932

Binnenkort zal het schutsel verdwijnen dat opgesteld werd gedurende de afbraak van de Zuidstatie. Men wacht nog op het afbreken van het oude postgebouw dat moet geschieden door de staatsdiensten.

Indien de werken niet vorderen zal men toch overgaan tot het vrijmaken van een groot gedeelte van de Wilsonplaats tegen de Gentse Feesten.

18 augustus 1932

Onbekende straitschenders hebben in de tuinen van de gewezen Zuidstatie geraniumstruiken vernield en aldaar veel schade aangericht. Een laakbare daad!

Is het niet teveel geëist van onze nachtpolitie, hun aandacht te trekken op de bende nachtridders die, als zij de nachtkroegen rond de gewezen Zuidstatie verlaten, de planten van de hovingen vernielen door ze met hun wandelstokken af te maaien?

Nooit worden zij verontrust, noch voor de vandenstreken noch voor de dagelijkse nachtrustverstoringen waaraan de bewoners graag een einde zien komen!

9 oktober 1932

Sedert vrijdagnamiddag is men aan Gent-Zuid begonnen aan de afbraak van de pallisade rond het nieuwe postgebouw. Het ziet er oprecht prachtig uit. Nu mag men er ook eens aan denken de vuile schutting rond de vroegere woning van de statieoverste weg te ruimen. Het huis is al twee maanden afgebroken!

28 oktober 1932

Er komt verbetering op het terrein van de gewezen Zuidstatie. Het nieuwe postbureel aan de Dierentuinlaan staat kant en klaar in afwachting dat de diensten van post en telegraaf het in bezit zullen nemen. Het lokaal heeft een zeer koket uitzicht en van buitenaf lijkt het dat er zeer veel lucht en licht is.

Van het gewezen statiegebouw blijven alleen nog een paar stukken muur recht, terwijl het ter plaatse bewerken van de weggebroken arduinstenen toelaat heel wat gereed gemaakt materiaal te heroveren.

Het is te hopen dat alles nu vlug in orde zal komen. Enkel de barak van de verzendingsdienst vormt nog een lelijke vlek naast het splinternieuwe postgebouw.

6 november 1932

De handelaars, hotelhouders, uitbaters van koffiehuisen en grote lastenbetalers, allen bewoners van het kwartier der gewezen Zuidstatie, eisen dat het schutsel dat de afbraak van de oude statie afsluit, in de kortst mogelijke tijd verdwijnt.

De ontruimde grond moet dienen tot het samenstellen en ontbinden van de karnavalstoet en is een uitstekende standplaats voor auto's en autocars, bijzonder in het vooruitzicht van de aanstaande *Floralien*. Gedurende de gemeentefeesten zou er een foor kunnen opgericht worden.

De ondergetekenden dringen er op aan dat een gunstig gevolg zou gegeven worden aan dit billijk verzoek en hopen dat het kwartier van de gewezen Zuidstatie daardoor haar vroegere, onvrijwillig verloren gegane glorie terug bekommt.

Dat het schutsel op de Wilsonplaats nog niet weggenomen is komt volgens burgemeester Vander Stegen doordat de staat het afbreken van het oude postbureel niet heeft aangevangen. Toch zal de stad tegen nieuwjaar het grootste gedeelte van de gronden in orde laten brengen. De heer De Wilde zorgt voor een nieuw plan om er een fijne hof aan te leggen en de nieuwe laan zal een

asfaltbekleding krijgen.

In de loop van de komende lente zullen op een gedeelte van het speelplein *zes tennis-courts* worden aangelegd en een miniatuurgolfspel, één der modernste spelen. Er zullen ook nog bijzondere speelpleinen komen. Dit alles zal meer leven en beweging brengen in de wijk.

20 november 1932

De openingsvertoning van de cinema *Capitole* waarmee de Gentse bevolking zich sedert verscheidene weken bezig houdt, zal plaatshebben op vrijdag 25 november om 20 uur. De opbrengst zal in de kas van het *Nationaal Werk der Oorlogsinvaliden* worden gestort.

Het hoofdnummer van de voorstelling zal het weergeven zijn van de Franse film *Clair de Lune* (Maneschijn), gans in open lucht gedraaid en waarvan het Gentse publiek de eerste projectie in België zal te zien krijgen. Kinderen zijn niet toegelaten.

13 december 1932

In de zitting van de gemeenteraad hekelde de heer Minnaert, communist, het oprichten van speelpleinen op de oude gronden van de Zuidstatie. Op ironische manier vroeg hij of daar de werklozen misschien tennis zullen komen spelen.

De burgemeester gaf gepast als wederwoord dat de heer Minnaert vergeet dat het aanleggen van de speelpleinen aan de werklozen arbeid zal brengen en later de handel in het centrum zal bevoordelen.

19 december 1932

Zondagavond zijn twee mannen in de hovingen van de gewezen Zuidstatie op heterdaad verrast voor zedeloze feiten en naar het politiebureau gebracht.

25 december 1932

Met de verdwijning van de statie Gent-Zuid is in volle stad een onoverzienbare strook grond vrijgekomen waarover de stad naar goeddunken mag beschikken.

Nadat alle fantasieën zullen voltooid zijn, zuiderpaleizen opgetrokken, posten andere burelen gebouwd, uitgestrekte pleinen aangelegd, blijft nog plaats genoeg over om bijna zonder kosten een reeks speelpleinen in te richten zoals

dit rond Rotterdam en Amsterdam het geval is.

De toestand is bijzonder gunstig: hoe meer er zich aanbieden, hoe meer er kunnen gediend worden. Scholen, gestichten, turnverenigingen en kringen van allerlei aard mogen hun keuze doen. Zo is door het stadsbestuur een deel van de voormalige statiegrond voor een jaarlijkse som van 4000 frank verhuurd aan een groep stadsgenoten om daarop een zestal tennis- en miniatuur-golfpleinen in te richten.

Zal men dezelfde eisen stellen aan de kinderen van onze arbeiders? Er is een comiteit tot stand gekomen om de drankhuizen te helpen waarvan de grondvesten in de omgeving van Gent-Zuid aan het wankelen gaan. Het become hen wel!

Zal er geen groepje mensen van goede wil zijn om de hand te slaan aan een werk van algemeen nut, als tegengif voor de vele pogingen die thans worden aangewend om onze dierbare kroost naar geest, hart en ziel te bederven?

Zal het onze speelpleinen voor klein en groot, waarrond de laatste tijd in de pers zoveel drukte werd gemaakt, beter voor de wind gaan?

27 december 1932

In het nieuwe postkantoor aan de Dierentuinlaan is men begonnen de meubelen van het oude over te brengen, zodat het niet lang meer zal duren of de beambten zullen er hun intrek kunnen nemen. Zo zal men eindelijk de afbraak van de vroegere statiegebouwen kunnen bespoedigen en de afsluiting op het Wilsonplein doen wegnemen. Het wordt meer dan tijd!

11 januari 1933

De kolommen die vroeger aan de uitgang van de Zuidstatie stonden langs de kant van de Graaf van Vlaanderenplaats waar zich het eresalon bevond, zullen ter herinnering aan de gesloopte statie in de openbare tuin geplaatst worden tussen de verlenging van de Muinkdreef en de Benardstraat.

De tuinen zullen nog voor de opening van de Floraliën in orde worden gebracht. De asfaltering van de nieuwe laan wordt uitgesteld, daar de kosten op 700 000 frank zouden komen.

5 februari 1933

Op 3 maart (3-3-33!) zal het post- en telegraafkantoor "Gent 3" naar de nieuwe lokalen aan de Dierentuinlaan overgebracht worden.

Het nieuwe postgebouw is nu al in orde. Vanaf maandag zal men beginnen

met het afbreken van de oude gebouwen. De onderneming gaat voor 35 000 frank naar Van Kerckhove & Gilson uit Gent.

11 maart 1933

Eindelijk is men begonnen de houten afsluiting van de gewezen Zuidstatie af te breken langs de kant van de Wilsonplaats. Binnenkort zal men ook overgaan tot het verbreden van het voorplein. Het zal ongeveer 15 meter meer diepte krijgen en belegd worden met nieuwe kasseien. Later zullen de voetpaden voor de cinema's *Select* en *Oud-Gent* verbreed worden.

Men zal ook beginnen met de aanleg van de tennis- en golfpleinen.

12 april 1933

Er wordt ijverig gewerkt op de vrijgekomen terreinen rond Gent-Zuid. De beplantingsdienst heeft schikkingen genomen opdat alles daar daags voor de *Floralien* volledig in orde zou zijn.

30 mei 1933

De speelpleinen aan Gent-Zuid zijn bijna gereed. De tennisvelden langs de Frère-Orbanlaan worden fijn aangelegd. De miniatuurgolfs zijn vol smaak opgesteld en versierd met bloemen en rustieke beelden die aan alles een kunstig uitzicht geven. De pleinen zullen vanaf 5 juni voor het publiek geopend worden.

De heren Schepens en Chapman, eigenaars van de *Tennis- en Golfspelen*, kondigden de officiële inhuldiging van hun instellingen aan die zal plaatshebben op zaterdag 24 juni om 15 uur.

Van zodra de terreinen aan Gent-Zuid in orde zijn zal men er een lavatory oprichten.

26 juni 1933

Bij de inhuldiging van het tennisplein en het miniatuurgolfspel aan Gent-Zuid verwelkomden de heren Schepens en Chapman de genodigden, waaronder de heer Alfred Vander Stegen, burgemeester, Foele, gemeenteraadslid, Gorst, vice-consul van Engeland, enz.

Een receptie had plaats in het mooie drankhuis, waar door de heer Chapman een korte gelegenheidsrede werd gehouden, spiritueel beantwoord door de heer burgemeester. Deze feliciteerde vooral het initiatief van de onderneming

en had woorden van lof over de bouwkundige, de heer Chatlon van Oostende, die een keurig *ensemble* verwezenlijkte. De burgemeester onderlijnde in zijn rede vooral dat de uitbaters de moed niet mogen opgeven indien in het begin het succes mocht uitblijven.

Na het drinken van een glas schuimwijn werd een bezoek gebracht aan de instellingen. De heren Vander Stegen en Gorst zetten eerst een tennispartij in en even later een partijtje miniatuurgolf. Daarna namen de genodigden afscheid.

29 juni 1933

Dank zij de welwillende medewerking van het stadsbestuur dat een kiosk zal plaatsen voor de muziekkuitvoeringen in de hovingen, zal de op 27 juni opgerichte *Republiek Gent-Zuid* het genoeg hebben alle woensdagen aan de Gentse bevolking een concert aan te bieden.

Het eerste zal op 5 juli gegeven worden door de *Vrienden van de Oudstrijders*. Op zondag 16 juli zal het muziekkorps van de Antwerpse Weesjongens optreden.

Het *Comiteit van de Feestelijkheden aan Gent-Zuid* is definitief samengesteld. Het is de sympathieke en actieve heer Van de Casserie die *Président-Organisateur* is benoemd. De dinsdag van de Gentse Feesten draagt voortaan de naam *Dinsdag van Gent-Zuid* en in die wijk worden vanaf 3 uur de feestelijkheden aangevangen.

9 juli 1933

Iedereen heeft gezien dat Gent-Zuid nu weer veel bezoek krijgt. De tuinen werken aanlokkend. Binnenkort zal er ook een bijzondere verlichting worden toegepast.

Het *Verdedigingscomiteit van Gent-Zuid* heeft stappen aangewend om het eindpunt van elf autobuslijnen naar de voormalige statie aan het Wilsonplein over te brengen. Deze lijnen verzekeren het verkeer tussen Gent en Deinze, Nazareth, Geraardsbergen, Nederbrakel, Aalst, Bassevelde, Lokeren, Overmere, Maldegem, Wachtebeke en Deurle.

Naar verluidt zouden er onderhandelingen geopend zijn voor de inrichting van een regelmatige autobusdienst Gent-Brussel en vice versa, met terminuspunt aan het park van Gent-Zuid.

17 juli 1933

Het getal inschrijvingen voor de velokoers (10 ronden, 20 km) is tot 78 opgelopen: 31 bakkers en 47 beenhouwers. De koers voor de *tripoteurs* (4 ronden, 8,8 km) heeft een tiental mededingers. Duizend zitplaatsen zijn in de wandeling van het park voor te behouden en beschikbaar aan de prijs van 1 en 2 frank. Rijtuigen en automobielen zullen in de middenlaan mogen geplaatst worden.

14 oktober 1933

Het comiteit dat werd gesticht met het doel in het *Zuiderpark* een gedenkteken op te richten aan de Gentse baanbrekers in Congo voor 1908 gestorven, heeft de hoge bescherming gekregen van de heren Tschoffen, minister van Koloniën, Devèze, minister van Landsverdediging en Lippens, ere-gouverneur van Belgisch Congo.

In november wordt een gala-avond ingericht in de Koninklijke Franse Schouwburg voor het inzamelen van de nodige fondsen.

21 oktober 1933

Op de Wilsonplaats is men overgegaan tot een ganse verandering. Van de brug aan de Lammerstraat tot aan de Statiestraat zullen de gronden worden opgehoogd. Door het afbreken van de statie en het gebouw van de post is het thans mogelijk de rijweg merkkelijk te verbreden. De voetpaden voor de hotels en de cinema's worden op zes meter gebracht. Het bloemperk dicht bij de Lammerbrug zal eveneens een wijziging ondergaan.

11 januari 1934

Het is eigenlijk meer uit gewoonte dat men nog spreken kan van Gent-Zuid, het deel van de stad waar de spoorhal heeft gestaan. Na enkele jaren zal het moeilijk wezen zich in te denken hoe alles daar vroeger uitzag.

Nu de Wilson- en Frankrijkpleinen een grondige wijziging hebben ondergaan en vooral een verbetering voor wat het verkeer betreft, zullen we met de schone laan en het aangelegde park een prachtige wandelplaats in het midden van de stad bezitten.

Ook de bomen die daar voor de vroegere spoorhal stonden zijn uitgeroeid. Jammer dat de guurheden van het weder in de laatste weken vertraging in de wegeniswerken heeft veroorzaakt, anders waren ze reeds beëindigd kunnen

worden. Alles moet achter de rug zijn tegen 18 februari, dag van de carnavalstoet.

16 februari 1934

Zondag zal het Zuidplein worden ingehuldigd, waarvan de grote werken thans geëindigd zijn. Op aandringen van de heer burgemeester Vander Stegen werd daar in de laatste dagen alle spoed achter gezet en men heeft een prachtig resultaat bekomen.

Aan de hovingen gebeuren nog enkele veranderingen wegens het plaatsen van een nieuwe kiosk. Daar worden met de hulp van het stadsbestuur 's zondags concerten gegeven. Elke woensdag neemt het Zuidcomiteit de kosten van de concerten op zich. Een prachtig initiatief dat aan de *Federatie van Handelaars* en het *Comiteit van Gent-Zuid* te danken is en de heer burgemeester hoog op prijs heeft gesteld.

** Op 17 februari 1934 verongelukte koning Albert bij de beklimming van een rotswand te Marche-Les-Dames in de provincie Namen. De "Federatie der Handelaars van Gent" nam onmiddellijk het initiatief tot het oprichten van een monument dat de verheerlijking van de vorst moet voorstellen. Aanvankelijk werden de hovingen van het Wilsonplein daarvoor in aanmerking genomen, later oordeelde men dat het eigenlijke Zuidpark een betere locatie vormde. Voor het volledige relaas hiervan verwijzen we naar jaargang 34 - nr. 4 (juli-aug. 2005), pagina's 225-241: "Het monument aan koning Albert I".*

8 mei 1934

Het staat vast dat vanaf zaterdag 14 juli de autobussen op de Graaf van Vlaanderenplaats zullen mogen stationeren. Enkele pleinen worden in aanbesteding gegeven als standplaats voor taxi's.

In verband met zekere klachten over de toestand waarin zich een deel van de Frère-Orbanlaan bevindt werd meegedeeld dat met de aanleg van de nieuwe asfaltweg tussen de Sint-Lievenspoort en de Graaf van Vlaanderenplaats moet gewacht worden zolang de nieuwe Sint-Lievensbrug er niet is. Niettemin worden maatregelen overwogen om de kuilen voorlopig met as te vullen.

30 mei 1934

Zondag had in het Zuidpark om 17 uur een prachtig concert plaats door de harmonie *Saint-Georges* van Eeklo, onder het bestuur van mevrouw

Verstraeten, professor te Eeklo. De uitvoeringen genoten een buitengewone bijval. De muzikanten werden na elk stuk langdurig toegejuicht en aan de bestuurster werden bloemen overhandigd door de heer Van de Casserie. Donderdag is er op de kiosk van 17 tot 19 uur het eerste militair concert onder leiding van de nieuwe kapelmeester adjudant Poulain van het tweede linieregiment.

11 juni 1934

Gedurende het concert van vorige zondag in de hovingen van Gent-Zuid ontstond een begin van brand aan de plankenvloer van de kiosk. Het vuur kon onmiddellijk gedoofd worden. Het was waarschijnlijk ontstaan door het wegwerpen van een brandende sigaret.

15 juli 1934

In overeenstemming met de politie- en de beplantingsdienst van de stad zal het Zuiderpark dinsdagnamiddag tijdens de wielrijderskoersen toegankelijk zijn voor het publiek. Tijdens het groot vuurwerk 's avonds zal het verboden zijn in de parken te wandelen, teneinde de vertrapping van de bloemperken te beletten.

Langs de kant van de Graaf van Vlaanderenplaats zal mits een ingangkaart toegang worden verleend tot de stoelen. Het publiek kan het vuurwerk bewonderen vanaf het Wilsonplein en de Graaf van Vlaanderenplaats.

Ter gelegenheid van de gemeentefeesten zal in de hovingen op 19 juli een boksavond in open lucht worden ingericht voor liefhebbers (4 maal 2 minuten en handschoenen van 8 ons) en beroepskampers (10 maal 2 minuten en handschoenen van 6 ons).

1 augustus 1934

De hovingen van het nieuwe park in de Zuidwijk worden door de weekdagse wandelaars steeds meer als uitverkoren plaats aanzien om er in vrede te genieten van alles wat de natuur in een stad aan groen en bloemen, lucht en licht bieden kan.

Deze voorliefde is overigens niet misplaatst want de mooie aanleg van de tuinen en perken, de gekozen boomsoorten en struikgewassen, de grastapijten en de bloemenvariëteiten maken dat park tot een heerlijke samenstelling.

Nu de begonia's in hun rijke tooi komen zijn de beplantingen van het huis Vermaercke-De Meyer van Gentbrugge zeer te bewonderen. Het heeft het aan-

gedurfd in het park een grote partij van deze bijzonder lieve bloemen, die tot een specifieke Gentse kwekerij behoren, in open lucht tentoon te stellen. Dit voorbeeld zou door andere bloemenkwekers moeten gevolgd worden, tot groot genoegen van de talrijke wandelaars die dagelijks het nieuwe park bewandelen en de vreemde bezoekers die onze stad doorkruisen.

11 augustus 1934

Onze stad moderniseert zich. In de hovingen van het Zuidpark zijn uit beton vervaardigde paaltjes geplaatst, voorzien van de nodige haken om er de nieuwe papieren mandjes vast te hechten, zoals er nu reeds veel bevestigd zijn aan de verschillende tramhalten.

Zicht op het Zuidpark met rechts het zopas voltooid postgebouw - Winter 1932-1933.

20 augustus 1934

Zondag zal door de zangvereniging *De Verenigde Werklieden* een concert gegeven worden op de kiosk in de hovingen van Gent-Zuid. De koren zullen worden uitgevoerd waarmee ze de schitterende overwinning behaalde in het internationaal zangtornooi te Genève.

Op het programma onder meer *Hymne à la Nuit* en *La Retraite* van L. de Rille, *De Morgen* van Oscar Roels en *Willen wij 't haasken jagen* van Fl. Van Duyse.

20 september 1934

Eerder deze maand werden in de hovingen van de gewezen Zuidstatie door onbekende straatschenders 's nachts een achttal banken omgeworpen. Een onderzoek werd toen ingesteld, echter zonder resultaat.

In de nacht van dinsdag op woensdag werden nogmaals verscheidene banken uit de grond getrokken en omgeworpen. Na dit vandalenwerk hebben de schurken de banken van de square aan de Benardstraat eveneens losgewrikt en erg beschadigd.

13 februari 1935

De elektrische verlichting in het park van Gent-Zuid zal binnenkort verbeterd worden. Men was zinnens daartoe een geornamenteerd kandelaarstelsel aan te wenden, doch men besloot uiteindelijk bij het gewone systeem te blijven.

19 februari 1935

In het tuintje op het einde van de Dierentuinlaan en het begin van de Tentoonstellingslaan zal het memoriaal van de koloniale veteranen worden opgericht. De stedelijke beplantingsdienst zal er voor zorgen dat het gedenkteken midden een exotisch plantsoen zal komen te staan.

1 maart 1935

Zoals bekend werd door de bouwkundigen Van de Voorde en Valentijn Vaerwyck een proces tegen de stad ingespannen en eisten ze een som van een half miljoen frank voor het opmaken van de plattegronden van het Zuiderpaleis.

Men weet dat om redenen van besparing op de stedelijke uitgaven in 1932 van het plan werd afgezien. Naar verluidt zou het geschil eerlang worden bijgelegd.

Erik De Keukeleire

Fragmenten uit "Station Gent-Zuid en het Gentse Zuidkwartier - deel 2 (1911-1940)", 310 pagina's, oktober 2004, uitgave in eigen beheer.

DE DRAAK

Wat Pierre Kluykens, 60 jaar geleden, wist te vertellen over onze Draak.

Indien wij Marcus Van Vaernewijck moeten gelooven, maar wij gelooven hem niet graag, zou Biervliet den draak hebben ontvangen: “Dat deze antiquiteyt (de draak) is ghecomen van die edel keyserlicke stadt van Constantinopolen, als zij van Boudewijn, den grave van Vlaenderen ghewonnen wiert, ende viel die van Biervliet ten deele...”

Sanderus integendeel maakt in zijn *Flandria Illustratata* gewag van den draak welk eerst te Brugge zou beland zijn om als buit naar Gent te worden overgebracht: “pro spolio Gandavum venit...”

Pater De Jonghe die in zijn “Gentsche geschiedenissen” van 1746, een hartstochtelijke verdediger zijner stad, ondanks er tegen alles in is beweert op grond van loutere dichterlijke bespiegelingen, dat de Gentenaren den draak uit Brugge medenamen na den slag te Beverhout in 1382, toen zij “vijf daegen besig waeren met den roof”.

En heel naïef-psychologisch voegt de goede pater eraan toe: “Om wat reden souden de Gentenaers dit soo schoon pronkstuk den Draak tot Brugghe gelaeaten hebben, en slechteren buyt mede genomen hebben”.

De meeste schrijvers hebben zich trouwens in de volgende jaren en eeuwen weinig bekommerd om de juistheid of valsheid der legende en zich meestal vergenoegd de geschiedenis ervan in te leiden met de woorden als “on prétend” “naar verhaald wordt” “suivant nos historiens”, enz.

Enkel Steyaert in zijn “Beschrijving der stad Gent” (1838) beweert stellig dat de draak rechtstreeks door Boudewijn IX aan de Gentenaars geschonken werd, “die zich steeds waardig gedragen hadden, als prijs en belooning hunner braafheid en dapperheid”. Doch betrouwbare argumenten om zijne beweerdingen te staven, laat hij maar liever achterwege.

Toen echter in 1839, wegens herstellingen aan het Belfort, de draak naar beneden moest gehaald worden, nam een dagbladschrijver, de Heer Schellinck, de gelegenheid te baat om een nieuw verhaal, zoo romantisch als onwaarschijnlijk te verzinnen, en als zuivere waarheid aan zijne lezers voor te schotelen. De draak zou volgens hem de St. Joriskerk te Constantinopel hebben versierd. Boudewijn zou hem aan de inwoners van Biervliet hebben geschonken die er de grootste zorg voor droegen, hem lieten vergulden en hem tegen de overige steden welke hem eveneens verlangden, moesten verdedigen, wat echter niet belette dat de Bruggelingen, hem in 1274 zouden bemachtigen, tot hij dan in 1382 door de Gentenaars na den slag van Beverhout werd meegenomen.

8 November 1980

Uit dit verhaal en al de vorige blijkt duidelijk dat iedereen tot voor enkele jaren het eens was om te verklaren dat de draak van het Belfort uit Constantinopel naar onze gewesten werd overgebracht en wel ten tijde van Graaf Boudewijn IX. Waar hij eerst in Vlaanderen werd geplaatst, hoe hij te Gent kwam en wanneer hij op het Belfort werd geheschen, waren echter evenveel vragen welke onbeantwoord bleven.

De draak van het Belfort was de Gentsche Sfinx geworden, welke in zijn dreigende houding en zijn vreeselijke oogen, zorgvuldig het geheim zijner levensgeschiedenis verborgen hield, tot plots eenigen tijd geleden uit een der zeldzame stadsrekeningen welke ons uit die periode bewaard zijn gebleven, het licht op de ware herkomst van den draak werd geworpen.

Voor velen zal het wellicht een ontgoocheling en een ontzuivering geweest zijn te vernemen, dat de draak als een doodgewoon ander voorwerp hier te Gent zelf werd vervaardigd.

Nog enkelen tijd poogden de verstokte aanhangers der legende zich nog aan het eene of andere argument vast te klampen en de beteekenis van het woord “Draak” dat in andere rekeningen, die van een zeker huis genaamd “den drake” had, in twijfel te trekken, doch zij moesten er weldra het bijltje bij neerleggen, en zich overwonnen geven, vooral nu het onwederlegbaar vaststaat dat men den opbouw van ons Belfort slechts in het begin van de XIV eeuw een aanvang werd genomen, en niet in de XIIe zooals vroeger wel eens werd vooropgesteld. Het is in 1321 dat het Belfort voor het eerst in de stadsrekeningen wordt genoemd: “De cost vanden werke an tbeelfroet, anden drake te breekene, ende anden burnepit”.

Er is hier dus wel spraak van het Belfort (tbeelfroet), doch met de “drake te breekene” wordt hier een huis bedoeld dat zich in de omgeving van het Belfort bevond en waarvan – zooals uit andere rekeningen blijkt – de materialen gediend hebben voor het bouwen van het Belfort, wat het woord “drake” naast dat van Belfort in diezelfde rekening uitlegt.

Trouwens, slechts in 1380 was de “oude cappe ghemaect up ‘t Belfort” zoodat men ook logisch mag besluiten dat men zestig jaren op voorhand den draak nog niet had laten vervaardigen: In de rekeningen van 1377-78 twee jaren dus voordat de “cappe” voltooid werd, zien wij dat er uitgaven aan den draak werden besteed.

“Vanden drake, vanden appele ende van de huese”. Dat er ditmaal geen spraak is van het huis “de drake” blijkt duidelijk uit de volledige zinsnede: “appele” en “huese”, immers beteekenen: de bol waarop de draak ronddraait, en de sluitpin, welke den draak in den torenspits vasthield.

Vijf jaren dus voordat, volgens de legende, de Gentenaren den draak aan de Bruggelingen ontroofden, werd hier te Gent een som van 2312 pond aan zijn

vervaardiging uitgegeven. Heel de legende viel aldus in duigen.

Onze oude draak is dus wel een rasechte Gentenaar die nooit zijn stad heeft verlaten, doch die soms van zijn torenspits naar beneden werd gehaald om verguld te worden en in een historische stoet te worden rondgeleid, waar hij zelfs eens voor “Dulle Griet” zijn tong verloor.

Hij is een der oudste burgers, die echter weinig van zijn oorspronkelijke pracht heeft bewaard: nu eens kreeg hij een nieuw been of een nieuwe staart; dan eens een grotere of kleinere vlerk, een dikkeren buik of een langere tong. Sinds enkele jaren overigens heeft hij zijn trouwen makker verloren, den steenen man, welke in 1870 naar een drogere en veiliger plaats werd overgebracht.

Heel alleen nu, boven, alle daken en kerktorens, mediteert onze draak heel filosofisch over de vroegere tijden, de tijden der Artevelden en der oorlogen, de tijden van voorspoed en ellende, de tijden van groote feestelijkheden en zware onderdrukking... en draait, eeuw in, eeuw uit, gezellig om zijn spil van Noord naar Zuid, van Oost naar West...

Pierre Kluyskens

Nota van de Redactie

Onze lezers zullen inmiddels wel weten dat wij nu aan onze 3e Draak toe zijn. Het stoere beest nam de plaats in van zijn voorgangers op 8 November 1980.

WAAR PRECIES LOGEERDEN DE MOZARTS TE GENT IN 1765?

Zoals algemeen bekend, logeerden Leopold Mozart en zijn beide nog levende kinderen Maria Anna (genoemd Nannerl, geboren in 1751) en Wolfgang Amadé (geboren op 28 januari 1756) op 4 en 5 september 1765 in Gent. Dat verblijf vormt een deeltje van de eerste grote tournee die vader Mozart met zijn kinderen (vooral dan met zijn zoon als wonderkind) in 1763-66 vanuit Salzburg ondernam door West-Europa, en die hen o.a. naar München, Frankfurt, Brussel, Parijs, Versailles, Londen, Rijsel, Gent, Antwerpen, Den Haag, Amsterdam en terug via Parijs, Lyon en München naar huis voerde. In het Mozartjaar 2006 (viering van 250 jaar geboorte) kon dat alles natuurlijk niet onopgemerkt blijven en er verschenen dan ook een aantal werken die o.m. ook het verblijf in Gent niet vergeten.

Zo wijdde Piet Verswijmeren een heel boek van 336 bladzijden aan die tournee alleen (*Mozart op reis. De tournee van een wonderkind, 1763-1766*. Walburg Pers. Stichting Mozart Itinerarium, 2005; over Gent: blz. 139 en 204); op laatstgenoemde blz. vermeldt de auteur in een noot: “In Gent logeerde de familie in de schuttershof (1737) van het Sint-Sebastiaansgilde op de Kouter, een van de belangrijkste pleinen van de stad”.

Een ander uitvoerig werk (Kris Clerckx, *In het spoor van Mozart*, uitg. Globe/Roularta books 2006) – waarop de gelijknamige reeks in het VRT – televisieprogramma “Vlaanderen Vakantieland” was gebaseerd – maakt geen melding van het logies maar besteedt wel enige aandacht aan de controverse of de Mozarts nu de toren van het belfort dan wel die van de Sint-Baafskathedraal beklommen hebben (blz. 298-299). Volgens Jos van der Zanden (*Mozart in de Lage Landen*, uitg. Pimento, zonder jaartal) dan weer was het toch “de bekende Belfriedtoren” (sic) en “is het hotel Saint (sic) Sebastian (sic) op het Paradeplein [of Kouter] het logeeradres”; ook bezoeken ze de “Bandeloo-abdij” (sic; alles blz. 49).

Ten slotte is er ook het mooie, elders in deze aflevering voorgestelde boekje *Mozart in Gent. Wandeling door de achttiende eeuw*, uitgegeven in opdracht van de Stuurgroep Van Peteghem Orgel, Onze-Lieve-Vrouw-Sint-Pieterskerk (Gent 2006). Bij de voorstelling van de Kouter luidt het daar: “Aan dit bruisende plein lag ook het hotel waar de Mozarts verbleven” (blz. 8) en naast de Hoofdwacht (thans Handelsbeurs) “lag het Sint-Sebastiaanshotel, waar de familie Mozart heeft geslapen (...) Komend uit de richting van Kortrijk zijn ze vermoedelijk via de Kortrijksesteenweg, de Kortrijksepoortstraat en de Nederkouter aangekomen op de Kouter, het eindpunt van de postkoetslijnen.

Het is zeer aannemelijk dat ze in het dichtstbijzijnde hotel hun intrek namen. Dit gebouw en het aanpalend theater droegen de naam van de heilige Sint-Sebastiaan. Hun paarden werden vermoedelijk in de postkoetshalte gestald” (blz. 9). Ook de bijbehorende folder zegt: “In het Sint-Sebastiaanshotel, kort daarvoor nog het gildehuis van de schuttersgilde, bracht de familie twee nachten door”.

Dit logiesadres gaat in elk geval met zekerheid terug op een reisnotitie van vader Mozart, waar het (half Frans, half Duits) luidt: “à Gent. Logé à St: Sebastien. auf dem ParadePlatz”, niet meer maar ook niet minder. Deze notitie is mooi afgebeeld in *Ghendtsche Tijdingen* 4 (1975), blz. 64 in het artikel van M. Steels over “W.A. Mozart en een Gents orgel”; ook deze auteur neemt aan: “Mozart verbleef dus in het Sint-Sebastiaanshotel, op de Kouter” (ibidem). De naam van het plein vormt nu net hét punt van discussie: van “Place d’Armes”, laat staan van “Kouter” is helemaal geen sprake, nochtans klopt het, zoals algemeen bekend, dat daar Sint-Sebastiaan lag. Er staat integendeel “ParadePlatz”, en de Paradeplaats is niet – in tegenstelling tot wat men al te vlug geneigd zou zijn te denken – de huidige Kouter, waar inderdaad wel een vorm van militaire parade werd gehouden¹, maar ... de Grote Botermarkt (thans gewoon Botermarkt) aan het Stadhuis. Dat blijkt trouwens ook de commentaar te weten bij de veeldelige uitgave van *Mozart. Briefe und Aufzeichnungen. Gesamtausgabe* (uitgegeven in opdracht van de Internationale Stiftung Mozarteum Salzburg door W.A. Bauer en O.E. Deutsch): Band V (1971) zegt kort maar krachtig: “Parade Platz: heute Botermarkt” (blz. 141).

Alle ernstige werken over Gents geschiedenis zeggen hetzelfde: men raadplege bijv. de Registers op het werk van Frans De Potter, *Gent van den oudsten tijden tot heden* (uitgegeven door Stijn Meersseman e.a. in de Verhandelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent, deel XXVII, Gent 2002, blz. 393 en vgl. blz. 359). Ook in de lijst der Gentse straatnamen van 1812 (niet zo lang dus na het verblijf der Mozarts) is de “Paradeplaets” synoniem met de “Marché (sic) au Beurre”: zie daarvoor Jean Paul De Cloet, *De Gentse Straatnamen* (Gent, 2002), blz. 113. In een artikel over de Botermarkt preciseert M. Van Wesemael in *Ghendtsche Tydinghen* 6 (1977), blz. 271, noot 2: “Vanaf 1598 of daaromtrent noemde men de “Plaetse”; “Parade Plaetse voor tStathuus”. Dit wegens het feit dat daar de “Borgherlycke Wacht” hun dagelijkse parade hielden: “up Spaensche wijze”.

Laten we dus aannemen dat de Mozarts aan de Botermarkt hebben gelogeed: dan is het probleem dat we daar geen Sint-Sebastiaanshof aantreffen, wel een ... Sint-Jorishof! Hebben ze daar dan hun intrek genomen, en heeft Leopold

(die overigens een goed katholiek was) bij het neerpennen van zijn reisnotitie de ene schuttersheilige voor de andere verwisseld? Dat lijkt me persoonlijk zeer aannemelijk ! Maar bood het Sint-Jorishof toen wel (volwaardig) logies, wat in Sint-Sebastiaan wél het geval was? Want inderdaad, dat laatste was “op het einde van de 18de eeuw een van de ‘principaelste Hostelryen en Aubergen’ van de stad. Het was zeer goed ingericht en huisvestte menigmaal vorsten en andere voorname personen”, zo schrijft Beatrix Bailleul in het fraaie boek “De vier Gentse hoofdgilden” (n.a.v. de tentoonstelling hierover in het Bijlokemuseum in 1994; blz. 56). Reeds in 1991, het jaar van de 200ste herdenking, van Mozarts sterfjaar, had de Stad Gent speciaal daartoe een boek “*Een remarquabel ambelissement, Gentse wooncultuur in Mozarts tijd*” uitgegeven, waar op blz. 16 prof. Frieda van Tyghem diezelfde catalogisering van het Sint-Sebastiaanshof had vermeld en die had teruggevoerd tot de *Nieuwen almanack der stad Gent van 1770*² - vijf jaar dus na het verblijf der Mozarts dat ook zij expliciet daar situeert. Dan moeten we misschien toch maar weer naar de Kouter. We blijven dus voorlopig van het kastje naar de muur gestuurd worden. Het is in dat verband veelzeggend dat het boekje *Mozart in Gent* zich voorzichtig, uitdrukt: “vermoedelijk... aannemelijk... vermoedelijk”.

Om de Kouter te redden is er misschien nog een andere oplossing: die heette ook de “Paardenkouter” (zie opnieuw bij De Potter): “kouter” zal de Duitstalige Salzburger zeker niet verstaan hebben (het woord komt in het Duits niet voor) en dat werd dus steevast “Platz” (vgl. ook Frans “Place”); en heeft hij het eerste lid van de samenstelling evenmin goed verstaan (in het Duits immers: Pferde) en dat verbasterd lot “Parade”? Wie zal het zeggen? Het enigma van de juiste verblijfplaats der Mozarts blijft, ondanks alles, bestaan!

Prof. Dr. L. de Grauwe (Universiteit Gent, Vakgroep Duits)

NOTEN

1 Vgl. Guido Deseyn, Gids voor Oud-Gent (Antwerpen/Weesp 1984), blz. 218: “Lang nadat de Vrijdagmarkt gekozen was als verzamelplaats voor de gemeentenaren en de gilde- en neringmilities, vond op de Kouter de schouwing der wapens en paarden plaats en deze traditie duurt voort tot in de loop van de vorige (= 19de) eeuw.

Onnodig te vertellen dat deze taptoe op de Place d’Armes altijd een groot aantal nieuwsgierigen trok”.

² G. Deseyn (zie voetnoot 1), blz. 277, spreekt hier van een “drie-sterrenetablisement”, zoals er op de Kouter nog drie andere waren. Opvallend is echter dat hij in die categorie ook “het hof van Sint Joris (Hoogpoort)” noemt, maar enkel (vanaf) omstreeks 1800; het hof werd inderdaad pas “in 1795 (...) als nationaal goed verkocht, waarna het werd geëxploiteerd als herberg en afspanning” (ibidem). Volgens H(ugo) C(ollumbien) in Ghendsche Tijdingen 22 (1993), blz. 191 had de verkoop pas in 1798 plaats; en hij laat er de waarschuwing op volgen: “Dat het St.-Jorishof altijd een hostellerie zou geweest zijn moeten wij nemen met meer dan één korreltje zout”.

GENTSE MEMORIEDAGEN: 15-16-17-18-19 AUGUSTUS

15 Augustus 1715

Theresia Crombeen sticht in haar huis in de St-Pietersnieuwstraat een armen-school.

Het onderwijs werd er verstrekt door onderwijzeressen die “een manier van leven” volgden. Deze orde was de enige die tijdens het Frans Bestuur niet verontrust werd.

In 1883 werd de school in de St-Pietersnieuwstraat gesloten en in 1888 werden nieuwe gebouwen betrokken in de Leeuwstraat.

15 Augustus 1777

Dood van Jean-Jacques Philippe Vilain XIII

Hij werd te Aalst geboren in 1712.

Na studies aan het Jezuietencollege te Aalst ging hij naar de Universiteit van Leuven waar hij in 1733 het licentiaat behaalde in het Kerkelijk en Burgerlijk Recht.

In 1743 kocht hij het burgemeesterschap van Aalst. In 1751 bood hij zijn ontslag aan en verhuisde hij naar Gent.

Hij maakte een hervormingsplan voor de Staten van Vlaanderen dat goedgekeurd werd in 1754. Hij werd er de Voorzitter van in 1755 en zou dit blijven tot aan zijn dood in 1777 .

Hij was hier Voorschepen van de Keure (wat zo veel is als onze huidige burgemeesters) van 1755 tot 1777.

Hij schreef een 250-bladzijden tellend boek “Réflexions sur les finances de la Flandre”. In Wenen werd hij “l’âme de l’administration de la Flandre” genoemd.

Hij lag aan de basis van de oprichting van het Rasphuis op de Coupure. De principes ervan zijn te vinden in zijn werk “Mémoire sur les moyens de corriger les malfaiteurs et les fainéants à leur propre avantage et de les rendre utiles à l’état.”

Hij hervormde grondig de werking van het Schepencollege waarbij iedere schepen een welbepaalde functie toegewezen kreeg.

In 1758 verleende Maria-Theresia hem de titel van Burggraaf.

In 1774 werd hij Hoogbaljuw van Gent en baljuw van den Oudburg. Hij was de enige die de onverenigbare functies van Hoogbaljuw en Voorschepen vervulde.

Hij stierf op zijn buitengoed in Wetteren van het “vliegend flerecijn”.

Voor zijn portret, zie “Ghendtsche Tydinghen” - 1997 - N° 3 - p.131

15 Augustus 1836

3.500 genodigden wonen de plechtige opening bij van het Casino op de Coupure, terwijl duizenden Gentenaars zich aan den overkant van het kanaal verdringen om het vuurwerk te bewonderen en het concert te beluisteren.

“De Gazette van Gend” schreef: “Het concert, om zeven uren en half begonnen, is ingevolge de programme uitgevoerd, en het mosaïk van oude volksgezangen heeft vooral de aandacht der dilettanti, zoo binnen als buyten den Casino geplaetst, verdiend.”

Zie ook “Ghendtsche Tydinghen” - 2002 - N° 6 - pp.364-365

15 Augustus 1846

Het marmeren Mariabeeld (O.L.V.van Vlaanderen)dat Mme d’Hane-Steenhuysse heeft laten maken, wordt in de Jezüietenkerk in de Bestormstraat ter verering der gelovigen gesteld.

15 Augustus 1847

Inhuldiging van het Land van Waasstation. (Statie van den Waeschen IJzerenweg).

Men had evenwel uit het oog verloren dat het station buiten de omheining van de stad gelegen was, en aangezien de laatste trein komende van Antwerpen het station binnenreed na het sluiten van de stadspoorten, waren de reizigers verplicht de nacht door te brengen in een der herbergen buiten de stad.

Dit station werd afgeschaft in 1911 en afgebroken in de jaren 1912-1913.

15 Augustus 1851

Geboorte van Emile Van Ermengem.

Zie "Ghendtsche Tydinghen" - 2000 - N° 1 - pp.2-7

15 Augustus 1852

Dood van Pierre Joseph Kerfyser.

Deze aannemer-architect werd te Oostende geboren op 20 November 1801.

Hij bouwde o.m. het Casino op de Coupure. Hij stierf na een beenamputatie, gevolg van een werkongeval in de "Lys".

15 Augustus 1873

Geboorte van Jozef Cornelis.

Zie "Ghendtsche Tydinghen" - 2003 - N° 3 - pp.198-199

15 Augustus 1904

Dood van Frans De Potter.

Zie "Ghendtsche Tydinghen" - 2006 - N° 3 - pp.152-159

15 Augustus 1985

Dood te Gent van Jérôme De Pauw.

Deze programmaleider van Radio Gent begon zijn medewerking in December 1944.

Er werd toen uitgezonden vanuit een lokaal boven "Radio Bourse" in de Vlaanderenstraat met materiaal dat gedurende de bezetting weggestoken werd.

In 1947 werd er verhuisd naar de St-Margrietstraat en was het inmiddels N. I. R. geworden.

16 Augustus 1829

Aankomst te Gent van de Keizerin van Brazilië.

Zij stapt af in het “Hôtel de la Poste” en ontvangt er Portugese bannelingen die trouw gebleven zijn aan Don Pedro.

16 Augustus 1868

Dood van Karel Onderreet.

Zie “Ghendtsche Tydinghen” - 2002 - N° 4 - pp.251-252

16 Augustus 1870

Verschijsing van het eerste nummer van het “Volksblad voor Gent”.

Het werd gesticht door “Baard Vermeulen”. Een merkwaardige figuur. Onder zijn bijnaam ging zijn ware naam schuil: Eugène Van der Meulen.

Hij werd geboren op 8 October 1824 als zoon van een welstellende textielfabrikant die een “hôtel de maître” bewoonde op de Poel en zijn fabriek had op de Dierentuinlaan. Eugène ging niet in het vaderlijk bedrijf maar had een winkel van prenten en oude boeken in de “Glazen Straat”.

Hij was een van die typische Gentse volksfiguren die sinds lang volledig uit het straatbeeld verdwenen zijn. Wanneer men hem zag lopen met zijn lange, niet verzorgde baard, een vuile vest en een slodderbroek, zou men de indruk kunnen gekregen hebben dat het een uit de maatschappij gestoten marginaal was. Maar dit was dan toch volledig verkeerd, hij was een intellectueel en na zijn Atheneum was hij naar Keulen getrokken om zijn Duits wat bij te schaven en naar Londen om hetzelfde te doen met zijn Engels. Deze boekenworm met een goedaardig karakter voelde zich geroepen om krantjes uit te geven. Zijn zéér scherpe pen zorgde er voor dat hij slechts uitgesproken vrienden of uitgesproken vijanden had.

In 1860 stichtte hij het liberaal “La Presse des Flandres”, een blaadje dat het jaar nadien reeds ter ziele gegaan was. In 1869 gaf hij een nieuw blaadje uit “La Propagande Libérale”, maar ook dat verdween na 12 nummers.

Verder gaf hij tal van vlugschriften uit, karikaturen en propaganda voor de liberalen. Zijn stijl was echter van dien aard dat de liberalen er toch niet echt gelukkig mee waren.

Zijn grote stunt was de stichting van het “Volksblad voor Gent”. Het richtte

zich tot de volksklasse en – toen grote nieuwigheid – men kon het kopen per nummer. Het kostte slechts 2 centiemen, vandaar dat het onmiddellijk gekend werd als het “Centenblad”. Hij schreef het zelf vol en vanaf het begin kende het een groot succes, niet alleen wegens de prijs, maar ook wegens het tijdstip van de lancering: de oorlog tussen Frankrijk en Duitsland was juist uitgelopen en Baard Vermeulen verkocht het in zijn winkel en colporteerde het met zijn zoon Emile. Het werd gedrukt op de persen van “De Gentsche Mercurius” bij Leon De Busscher in de Savaanstraat.

Bespot door zijn nijldige en afgunstige collega’s liet hij visitekaartjes drukken met de volgende tekst: “Vermeulen, Baron van den Bucht - Secrétaire Général de la Société Cosmopolite des Imbéciles en Europe”.

Na een 4-tal jaren trok hij zich uit het blad terug, maar het werd verder met succes uitgegeven door De Busscher.

Onze sympathieke Baard verliet ons aards tranendal in 1900.

16 Augustus 1960

Er wordt begonnen met de demping van de Reep. De eerste camions aarde worden er ingekapt aan de Wijngaardbrug. Een traumatiserende ingreep.

Nu nog begrijpt men niet wat het Stadsbestuur bezielde om zo iets te doen.

Gent ontstond aan de samenvloeiing van de Leie en de Schelde en dit historisch punt was nog op het terrein gematerialiseerd. Vanaf 1960 kon men de Schelde niet meer zien samenvloeien met de Leie. Maar niet alleen dat, de Reep die deel uitmaakt van de Nederschelde was eens de grens tussen 2 Europese rijken. De kleinkinderen van Karel de Grote hadden na steriele twisten en bloedige oorlogen in 843 besloten het immens rijk van hun grootvader te verdelen en dit volgens het Verdrag van Verdun. En de Reep werd een deel van de grens tussen 2 rijken die zouden uitgroeien tot machtige Europese staten: Duitsland en Frankrijk. Gent werd aldus een grensstad tussen Oost en West, een strategisch punt waar 2 culturen elkander zouden ontmoeten.

Men vond het hier in 1960 goed het laatste zichtbaar teken van die oude scheidingslijn te doen verdwijnen. En waarom deed men dat? Om wat parkeerplaatsen voor auto’s te kunnen creëren. Onvoorstelbaar! Met een klein beetje verbeeldingskracht had men daar een enorme troef kunnen van maken voor de talrijke Franse en Duitse toeristen die hier jaarlijks toestromen.

Het heeft meer dan een halve eeuw geduurd vooraleer men hier tot de conclusie gekomen is dat die ingreep in 1960 de stomiteit van de eeuw was.

16 Augustus 1960. De eerste camions aarde worden in de Schelde gekapt.

16 Augustus 1985

Dood op 97-jarige leeftijd van de populaire Gentse toneelspeler, Edgar De Pont.

Hij werd geboren op 31 December 1887 in de Molenaarstraat.

Van 1911 tot 1914 speelde hij in de K.N.S. in Gent.

Gedurende de oorlog van 14-18 werd hij gekwetst en gevangen genomen. Samen met Staf Bruggen stichtte hij het "Krijgsgevangentoneel".

Na de oorlog terug in het N. T. G. tot 1936.

Werd benoemd tot leraar Dramatische kunst aan het Gents Conservatorium.

Hij werkte ook nog aan het N.I.R.

17 Augustus 1798

Eerste prijsuitreiking van de Ecole Centrale in de Tempel der Wet, anders gezegd de St-Michielskerk.

Monument Louis Van Houtte

17 Augustus 1879

Inhuldiging van het monument ter ere van Louis Van Houtte.

Louis Van Houtte stierf in 1876 en onmiddellijk na zijn dood werd er een comiteit gesticht om voor hem een gedenkteken op te richten. Het stond onder het voorzitterschap van Graaf Oswald de Kerchove de Denterghem.

Vijf dagen na zijn begrafenis werden duizenden brieven verstuurd met de volgende tekst: “Mijne Heeren, Indien er iemand groote diensten aan de nationale hofbouwkunde bewezen heeft, is het wel M. Louis Van Houtte, die te Gent komt te overlijden. Niemand die zich met horticulture bezighoudt, mag de uitstekende hoedanigheden van dezen geleerden man vergeten, die tevens de schepper van eene onzer schoonste hofbouwkundige inrichtingen en de stichter van het belangrijkste “Hofbouwkundig Tijdschrift” van het vaste land was. Eene commissie heeft zich te Gent gevormd om een gedenkteken op zijn graf op te richten. Wij verhoppen, Mijne Heeren, dat gij ons wel zult willen helpen deze taak, die ons de vriendschap en erkentelijkheid oplegt, ten uitvoer te brengen.”

Er kwamen 900 inschrijvingen binnen, waaronder deze van Leopold II.

Wij laten even commissielid Pynaert aan het woord: “Het eerste gedachte was geweest een gedenkteken oprichten, hetzij op het kerkhof van Gendbrugge, hetzij in den Botanischen Hof of nog beter in de prachtige tuin van den Casino, zetel der Koninklijke Maatschappij van de hoofdstad der bloemen. Maar wanneer het Comiteit kennis had van de verbinding van Gendbrugge en Ledeberg door een nieuwe rechte straat, komende door het hofbouwgesticht van Van Houtte, stelde het zich in betrekking met de eigenaar der gronden en had de voldoening uiterst wel te gelukken.”

Er werd een wedstrijd uitgeschreven onder verschillende Belgische artiesten. De keus viel op het ontwerp van Paul De Vigne: een vrouw, de Tuinbouw voorstellend, plaatst een lauwerkroon op het borstbeeld van Louis Van Houtte. Dit was een gelukkige keus. Paul De Vigne was, eveneens als zijn vader Pierre, een knappe beeldhouwer.

Het was in aanwezigheid van een zeer grote menigte dat het monument ingehuldigd werd in de Van Houttestraat in Gentbrugge waar de meeste Gentenaars het nog nooit bekeken hebben.

17 Augustus 1913

Dood van Fernand Scribe.

Zie “Ghendtsche Tydinghen” - 2004 - N° 5 - p. 334

18 Augustus 1477

Maximiliaan van Oostenrijk komt aan in Gent.
Hij zal hier de volgende dag trouwen met Maria van Bourgondië.

18 Augustus 1835

Stichting van “La Société des Choeurs”.
Zie “Ghendtsche Tydinghen” - 2005 - N° 1 - p. 42

18 Augustus 1914

Dood van Henri-August Van Vletingem.
Hij werd geboren te Hasselt op 15 April 1865.
Hij deed zijn legerdienst bij het 1e Artillerieregiment en tekende bij.
Hij bracht het tot Adjutant maar sneuvelde te Houthem-Sint-Margriet.
Hij werd begraven op het Kerkhof van Gentbrugge.
In 1933 werd de Manège naar hem genoemd.

19 Augustus 1477

Om 5 uur ‘s morgens treedt Maria van Bourgondië in de kapel van het Hof ten Walle in het huwelijk met Maximiliaan van Oostenrijk.

19 Augustus 1539

Lieven Pyn wordt aangehouden.
Weer een van die onverkwikkelijke zaken waar die oude fiere Gentenaars echt niet zo fier hoefden op te zijn.
Dit triestig verhaal speelde zich af gedurende de opstand tegen Keizer Karel. Men kent de origine van het conflict: de Koning van Frankrijk François I was Artesië binnengevallen en bedreigde rechtstreeks de Nederlanden. Karel had geld nodig om zijn vijand in bedwang te houden, dus: nog maar eens nieuwe belastingen bij. Niemand liep hier over van enthousiasme en men ging onderhandelen met de Regentes Maria van Hongarije. Deze vestigde er de aandacht op dat het hier toch wel een speciaal geval betrof, aangezien het ging over de verdediging van ons grondgebied. Dit argument maakte indruk en alle gewesten legden er zich bij neer. Eén enkele uitzondering: Gent! Gent zei: “Njet”, maar dan in het Vlaams en liet verstaan dat de Keizer achter zijn belastingen kon fluiten. Ze spraken stoute taal, want redeneerden ze, Karel zit

toch in Spanje en tussen Spanje en Gent ligt Frankrijk, precies dat Frankrijk waar hij overhoop mee ligt. Later zou blijken dat deze redenering niet klopte, maar dat is dan weer een ander verhaal.

De landvoogdes wilde overgaan tot de gedwongen inning en toen brak de hel los, want precies op dat ogenblik moest overgegaan worden tot de vernieuwing van de Collatie. De neringen namen de wapens op en hadden het vooral gemunt op de schepenen en de dekens die destijds de onderhandelingen gevoerd hadden met de Regentes en die – beweerden ze – Gent verraden hadden. Een daarvan was de oud-schepen en hoofddecken Lieven Pyn. De man had zich in alles volledig correct gedragen en had zich niets te verwijten. Al de andere onderhandelaars hadden het onweer zien naderen en waren uit de stad gevlucht. Alhoewel Lieven Pyn 75 jaar oud was, was hij nog naïef genoeg om te menen dat het volstaat om in zijn recht te zijn. Hij bleef dus in zijn woning op het Gouden Leeuwplein. Op 23 Augustus kwam een huilende en hysterische menigte voor het huis van de Hoogbaljuw in de Onderstraat en ze eisten dat onmiddellijk “Recht” zou gesproken worden. “Recht” van een toch wel bijzonder genre. De Hoogbaljuw, Frans Van der Gracht, mocht dan wel Jonker zijn en Heer van Schardau, maar hij was zeker geen moedig en hoogstaand personage. Hij gaf onmiddellijk toe en liet Lieven Pyn overbrengen naar het Gravensteen. Dat gebeurde door 400 bloeddorstige Gentenaars. En daarmee was het lot van Lieven Pyn bezegeld en dat wist iedereen, want dààr stonden de folterkamers. Hij werd op de meest afgrijselijke manier gemarteld, uren aan een stuk. De beul werd luid aangemoedigd door de dekens van de neringen, de schepenen, de Heren van de Wet en een massa volk. Er scheen in 1539 toch nog één fiere Gentenaar te bestaan, namelijk Lieven Pyn. De meest afschuwelijke en onbeschrijflijke folteringen konden hem er niet toe bewegen misdaden te bekennen die hij niet gepleegd had. Nadat een bende sadisten zich 5 dagen lang op hem hadden uitgeleefd werd hij terdoodveroordeeld en het vonnis werd nog dezelfde dag voltrokken. Het gebroken wrak dat eens Lieven Pyn was geweest werd op een draagstoel naar het schavot gebracht waar een zwaardslag van de beul een einde stelde aan de pijnen van Lieven Pyn die zijn naam niet gestolen had. Er was weer een bladzijde roemrijke Gentse geschiedenis geschreven.

19 Augustus 1566

Uit voorzorg tegen de beeldstormers wordt het Lam Gods weggestoken in de toren van de kerk.

19 Augustus 1765

Dood van François de Lorraine.

In 1736 trouwde hij met Maria-Theresia bij wie hij 16 kinderen had.

Van 30 Augustus tot 3 September 1731 bracht hij een bezoek aan Gent. Het werd toen al waarschijnlijk geacht dat hij zou trouwen met Maria-Theresia.

Hij kwam hier aan met de bargie om 7 uur 's avonds en logeerde bij Baron Van Kieseghem, Kommandant van het Gents garnizoen, op de Poel.

Hij ging diezelfde avond nog naar een voorstelling bij de Jezuiten, en nog een paar maal de volgende dagen. Zondag 2 September woonde hij een mis bij in St-Baafs.

Bij zijn dood werd als teken van rouw hier alle schouwburgen en concertzalen gedurende 8 maanden gesloten. Dat is misschien de reden waarom de Mozarts geen concert gaven in ons land.

19 Augustus 1831

Leopold I reinstalleert de afgezette Joseph Van Crombrughe.

19 Augustus 1859

Dood te Ledeberg van Adolf Papeleu.

Een naam die in Gent zelf misschien niet veel herinneringen zal opwekken, maar die de Wetteraars familiair in de oren zal klinken.

Om hem te situeren moeten wij terugkeren naar de pioniers van de Gentse hofbouw: de Van Houttes, de Burvenichs, de Van Geerts, etc. Papeleu stamde uit een voorname Gentse familie. Een van zijn voorvaders was Schepen van Ghedeele en werd verheven in de adelstand: Papeleu de Poelvoorde.

Adolf werd geboren op 7 April 1811. Zoals destijds veel voorkwam in rijke families was zijn vader een bekwame plantenliefhebber in wiens bibliotheek de beste werken over dit vak te vinden waren. Kort na de geboorte van Adolf stierf zijn moeder en hij brengt een groot gedeelte van zijn jeugd door in Lovendegem.

Hij voelt er niets voor verder te studeren aan de Universiteit en besluit, net zoals zijn vader, zich toe te leggen op de plantkunde. Hij vestigt zich aan de Dries in Ledeberg, nabij de boomkwekerij die hij bezit in Gentbrugge. Het kon niet missen of hij zou daar in contact komen met Louis Van Houtte. Sarnen, maar vooral met het kapitaal van Papeleu, stichten zij een hofbouwgesticht in Gentbrugge.

Het is toch wel merkwaardig, maar in die tijd schrokken die pioniers er niet

voor terug, toen reizen niet bepaald een pretje was, naar verre landen te trekken om er de plaatselijke flora te bestuderen, nieuwe exotische planten te ontdekken en er honderden van mee te brengen om te trachten ze ook hier te kweken. Zo ook Adolf Papeleu die naar Guatemala trekt.

Bij zijn terugkeer heeft hij een meningsverschil met Van Houtte en beide vennoten besluiten in 1845 in alle vriendschap te scheiden: Louis Van Houtte blijft in Gentbrugge en Adolf Papeleu vertrekt naar de Boskant in Wetteren waar hij opnieuw een boomkwekerij sticht, aanvankelijk met een oppervlakte van 39 Ha, in 1855 uitgebreid tot 65 Ha. Uit Frankrijk laat hij de beste specialisten komen om zijn personeel bij te scholen. Papeleu mag met recht beschouwd worden als de grondlegger van de Wetterse boom- en rozenkwekerijen. Dat het economisch belang van deze tak niet mag onderschat worden blijkt uit het feit dat in 1907, een halve eeuw na de dood van Papeleu, 924 spoorwegwagons nodig waren om de planten te verzenden.

Geen wonder dat in Wetteren een monument voor hem opgericht werd.

19 Augustus 1867

Opening van het Nederlandsch Letterkundig Congres.

Het werd voorgezeten door August De Maere-Limnander. Ondervoorzitters waren Heremans en Rolin-Jacquemyns. Secretarissen: Julius Vuylsteke en Ferdinand Snellaert. Er waren 372 deelnemers, onder wie E. Hiel, D. Sleenckx, Nicolaas Beets en Multatuli. Het eerste Taal- en Letterkundig Congres greep plaats in 1849 in de Aula van de Universiteit.

19 Augustus 1962

De laatste rit van Tram 8.

Hugo Collumbien

WAAR LAG HET FARMAN-PLEIN TE GENT?

Mijn bevindingen hieromtrent, naar aanleiding van de vraag van een oud-piloot van Sint-Denijs-Westrem en het overleg dat wij hadden over de juiste ligging van het Farman-plein.

Inderdaad bleek de ligging niet zo evident, als op het eerste gezicht zou lijken, bij ontstentenis aan ieder plan uit dien tijd.

Opzoekingen bij de Stad Gent, het kadaster en het Stadsarchief leverden geen enkel spoor op van de benaming “Farman-plein”, dat aan deze vlakte na 1908 gegeven werd, noch van de juiste ligging en structuur ervan.

Krantenpublicaties uit 1908 (Gazette van Gent, Vooruit, ...) situeerden het naast de nieuwe haveninstellingen, omgeven door het Nieuw Dok (de Nieuwen Bassijn, thans Port Arthur) en het Omtrekkend Kanaal, rechts van de Meulestedesteenweg. Daar lag een uitgestrekt zandplein van verscheidene kilometer lengte en met een oppervlakte van 200 hectare, bereikbaar via vier bruggen.

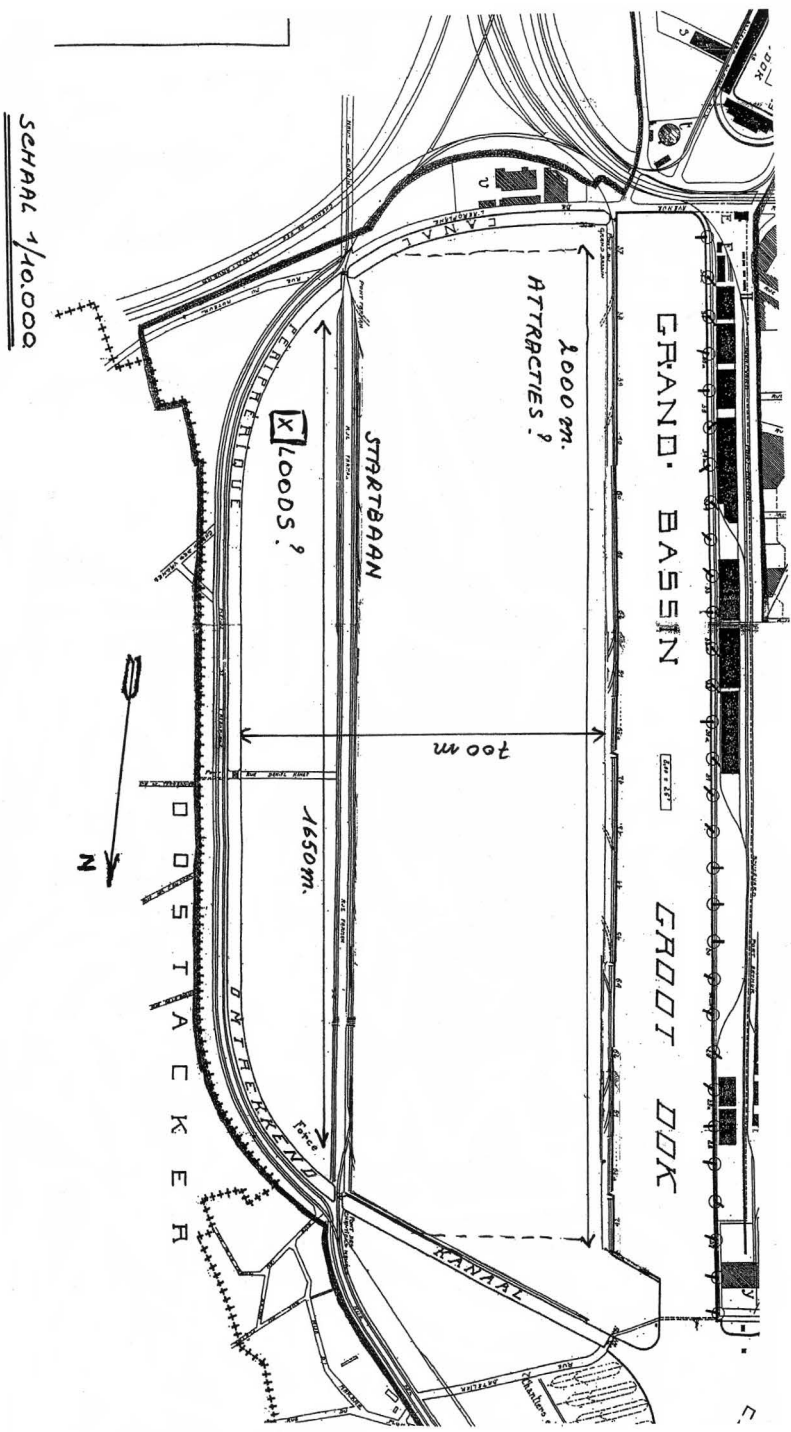
Op 19 mei 1908 werd gestart met “de grond effen te maken **aan de Nieuwe Haven**”. Omheen de toen nog braakliggende gronden werd een omheining aangebracht. Karrenvrachten zand werden aangevoerd om het terrein enigszins te nivelleren en de drassige bodem te draineren. Enkele hinderlijke petroleumlantaarns van de straatverlichting werden uitgegraven en plat neergelegd. Over de sloten, de rails van de spoorweg en de *holle weg die het veld doorkruisten legde de aannemer een vloer van losliggende planken die als startpiste diende*.

Geraadpleegde kaarten uit die periode waren misleidend, vermits hierop telkens de toekomstige Darsen (Dokken) als reeds bestaande getekend werden, inclusief het Noorddok. Zelfs een plan “Réseau des Tramways” van 1908 tekent dit Noorddok als bestaande. Dit werd inderdaad van 1908 tot 1913 gegraven, het uitgraven van de Middendarse zal beginnen in 1910 en de aanleg van de Zuiddarse zal eerst in 1927 aanvangen.

Nergens werd in de kranten van mei/juni 1908 melding gemaakt van het “Noorddok” of “Noorddarse” zodat het op het ogenblik van de proefnemingen niet bestond. Gezien de weinige betrouwbaarheid van de toenmalige “aëroplanen”, de gevoeligheid aan wind... valt het eveneens te betwijfelen, dat men deze proefnemingen in de onmiddellijke omgeving van zo’n groot dok zou uitvoeren, met alle risico’s van dien.

Op maandag 25 mei 1908 vermeldde de “Gazette van Gent” “*De heer Hulin, secretaris van de Aéro Club, vertrok heden morgen naar Brussel, om den*

FARRMAN. PLEIN 1908 GENT.

heer minister van openbare werken te vragen de werken op het terrein – het wegvoeren der aarde per wagons – gedurende zekere uren van den dag en voor gansch de proeftijd te schorsen. Dit bevestigt dat het Noorddok niet bestond, hoogstens dat men met de voorbereidende graafwerken gestart was. Verder bedroeg de totale oppervlakte van het plein zelf 140 ha, 2000 m lang op 700 m breed. Uittekenen van deze afmetingen op een gecorrigeerde kaart schaal 1/10.000 bevestigde de situering van het Farman-plein links en rechts van de huidige Farmanstraat, met uitsluiting van het bestaan van het Noorddok.

Evenmin situeert het zich op de plaats waar later het Sifferdok zou gegraven worden, zoals te vinden in sommige publicaties.

Een kaart van 1924 vermeldt een Douanekantoor (Plaine Farman), tussen de Farmanstraat en het latere Middendok, zodat dit een bijkomend bewijs levert voor mijn vaststelling.

De startbaan gebruikt voor de proefnemingen, bevond zich “op de bestaande holle weg, overdekt met een plankenvloer”. In 1908 bevonden zich twee van de vier bestaande bruggen, nl de “Pont Farman” en de “Pont des Chantiers Navals” aan de uiteinden van de huidige Farmanstraat, zodat deze holle weg tussen deze twee bruggen kan gesitueerd worden en deze overeenkomt met de toenmalige startpiste. De vermelde lengte ervan, nl. tussen de 1650 en de 1750 m, stemt op schaal uitgetekend eveneens overeen met de huidige Farmanstraat.

Ook op het verdwenen vliegplein van Sint-Denijs-Westrem werd de start- en landingspiste gebruikt voor de aanleg van een verbindingsweg, de A. Pégoudlaan.

De loods, waarin het toestel ondergebracht werd, werd getimmerd in een *hoek van het terrein* en bevond zich waarschijnlijk in de hoek tussen de Farmanstraat en het Omtrekkend Kanaal, de latere Singel.

Tevens zou een bijzondere dienst van de “elektrische tram” de bezoekers naar het terrein brengen “afstappen aan den spoorwegdoorgang” waar “allerlei aantrekkelijkheden, zoals draaimolens, wafelhuizen, restaurant, koffiehuis enz...” op hen wachtten.

Dit situeert de ingang en deze gemakkelikheden op het plein achter de “Pont du Grand Bassin” hetgeen ook commercieel verantwoord was.

Piet Dhanens

BIBLIOGRAFIE

Bij Lannoo verscheen “**De Memoires van Wilfried Martens**”, een kanjer van een boek van niet minder dan 936 bladzijden.

Het bevat 4 delen:

Deel I. Van ABN tot Egmont. (1936-1978)

Deel II. Twaalf jaar Eerste Minister. (1979-1992)

Deel III. Europa: Mijn opdracht. (1975-2005)

Deel IV. Omzien in verwondering.

Het interessante in dergelijke boeken is natuurlijk dat men nu verneemt wat er zich achter de coulissen afspeelde en destijds totaal onbekend was.

Het boek bevat een 75-tal interessante foto's en heeft een formaat van grosso modo 16,5 x 24,5 cm.

Te bekomen in de boekhandel. Prijs: 49,95 Euro (2.015 fr.)

Op initiatief van de “Gentse Stuurgroep Van Peteghem-orgel” verscheen een 32 bladzijden tellende brochure, getiteld “**Mozart. Wandeling door de achttiende eeuw in Gent.**”

Het is een rijk geïllustreerde wandeling, deze die de familie Mozart zou gemaakt hebben in 1765.

Misschien interessant voor mensen die niet vertrouwd zijn met onze stad, maar de Gentse heemkundigen zullen er niets in vinden dat zij niet reeds wisten.

Deze brochure is verkrijgbaar in de St-Pietersabdij, het Stadswinkeltje aan het Zuid en bij dienst van Toerisme. De prijs bedraagt 10 Euro (403 fr.). Wij zouden dit wel duur gevonden hebben, ware het niet dat er ook een CD bijsteekt met 13 werken: 10 van Mozart, 1 van Beethoven, 1 van C.P.E. Bach en 1 van Janitsch. Verschillende ervan zijn uitgevoerd op een Van Peteghemorgel.

H.C.

VRAAG EN ANTWOORD

Nog de vraag van de heer **P. Dhanens** over Otto Van der Haegen (Gh. T. 2005 - N° 6 - pp. 412-413.

Ik dank voor de publicatie en het ontvangen antwoord. Inderdaad las ik in de aangehaalde publicatie de vermelding Otto *von* der Haegen. Maar ik denk dat de vermelding von onjuist is, vermits juist de Duitse bronnen het steeds hebben over *van* der Haegen (o.m. *Unsere Luftstreitkräfte* 1914-1918 - Walter v. Ebenhardt). In de brochure over de Westerbegraafplaats las ik ook dat het Monument voor de Zeppelin op de Westerbegraafplaats opgericht werd tijdens de *Tweede* Wereldoorlog, hetgeen volkomen foutief is. Het monument werd gefinancierd en opgericht door de familie van Ackermann, een van de overleden bemanningsleden, zoals blijkt uit de aanvraag en toelating van de Gemeenteraad der Stad Gent dd. 4.09.1916. Het zeppelin-monument staat nog altijd geregistreerd op naam van Ackermann op de Westerbegraafplaats.

LEZERS SCHRIJVEN ONS

Mevrouw **Dina Carels-Haes** schrijft ons het volgende:

“Nu een neef van mijn echtgenoot, namelijk Enzo Carels, de opdracht kreeg een polyester kopie te maken van ons Gents Manneken Pis (Kraanlei 17), vond ik het een geschikt ogenblik eens na te lezen wat er zoal over ons Manneke geschreven is.

In “Ghendtsche Tydinghen” 1981 - N° 1 - pp. 43-58, in een artikel van de heer Geert Van Doorne, las ik dat Gent er ooit een tweede rijk was, namelijk aan de herberg in de Walpoortbrugstraat 2. In zijn voetnota 29 geeft de schrijver als bron: Dubbele Wegwijzer van 1863, p. 585 en preciseert dat de herberg stond aan de oever van de Ketelvest en dat het huis gesloopt werd bij de verbreding van het kanaal.

Wat mij verbaast is dat niemand het beeldje vermeldt dat in de Wilderoosstraat de trapegevel van het huis n° 13 bekroont. Alhoewel het er hoog en te ver staat

om het goed te kunnen bekijken, lijkt het mij, zoals het hoort, in rozerood aardewerk uitgevoerd te zijn, in precies dezelfde houding als het ventje op de Kraanlei.

Aan wie ik het ook heb verteld gedurende de ongeveer 40 jaar sinds ik het heb ontdekt, de waarde ervan schijnt tot niemand door te dringen. Ik kan het natuurlijk niemand kwalijk nemen dat men de Wilderoosstraat niet weet liggen. Het is nu eenmaal een straat waar men niet vaak komt, ingesloten als zij is tussen het Ingelandgat en Onderbergen. Het zou echt de moeite waard zijn dat beeldje van dichterbij te gaan bekijken. Indien het inderdaad in aardewerk uitgevoerd is lijkt de mogelijkheid reëel dat dit beeldje het enige gave origineel exemplaar is dat ons nog rest.

Wat er ook van zij, ik vind het tijd worden dat het beeldje in de Wilderoosstraat bekendheid krijgt, vandaar mijn brief.”

Volgend schrijven komt van **Dr. Pierre Devos** (Oudenaarde):

Zoals steeds las ik met veel genoegen de “Gentse Tijdinghen” waar het gaat over de Oude Houtlei en een “stemmig Mariakapelletje”(2006 N° 3 blz. 148, fig. 9).

In verband hiermede ben ik zo vrij u kopy over te maken van enkele authentieke stukken betreffende de huidige Turrepoortsteeg.

In 1982 konden wij het pand Oude Houtlei, 10 kopen, achteraan palende aan een klein huisje, Turrepoortsteeg, 3; beide maken zij 1 eigendom.

Het huisje (met het Mariakapelletje) is geklasseerd door de dienst Monumentenzorg te Gent en is volledig gerenoveerd.

Ingesloten laat ik U kopy geworden van:

- een brief komende van Monumentenzorg Stad Gent dd. 17-10-1986 met een foto van het kapelletje 1949 en een schets van het gebouw Turrepoort, 3 (Armand Heins 1900).

- Een foto van het huisje dd. 1985 met de achterzijde ervan, alsook een huidige foto.

- Een officieel document dd. 1764, handgeschreven, betreffende een vraag tot verandering van het pand in de toengenaamde “Peynsenstraatje”(zie ook de omzetting van de tekst in leesbaar nederlands), plus een annexe met zegel dd. 1764.

- Een belastingnota Gemeentebestuur van Gent dd. 1880, plus een handschrift van de toenmalige eigenaar, een zekere Hippolyte De Smedt dd. 1883, waarbij uitleg over gedane werken, de afkomst van het pand. (deze stukken werden door mij gevonden in een blikken doosje verstopt onder het plakwerk)

- Het Mariakapelletje dateert van 1929 (zie lijst der milde gevers) en werd

gemaakt door het huis De Visschere, zie “Gent aan Maria” en het programma der feestelijkheden voor het kapelletje dd. 20 mei 1929. Wij kregen ook een dankbriefje vanwege de verantwoordelijke van “Gent aan Maria” dd. 11-3-1995.

Wij hebben deze diverse stukken gedeponereerd in het Documentatiecentrum waar ze kunnen geraadpleegd worden door eventueel geïnteresseerden.

GÊNSCHE PRÂOT

- Babbelirre! riep de mêster tegen Franske Spilthûure, wad hedde dâor weere te vertelle ?
 - Hij liegt, mêster! riepen al de jongens.
 - ‘t En es nie wâor, mêster, zei Franske.
 - Wie moe ‘k nu gelûuve, vroeg de mêster.
 - Mij! riep Franske, z’en wille nie gelûuve da mijn broerke op d’Universiteit ès...
 - Hoe êwd es diene jonge? vroeg de mêster.
 - Hij es dûu gebore, zei Franske.
- De mêster schoot in ne lach.
- Hoe, hij es dûu gebore? In hij es op d’Universiteit? Allee, maneke, ge suft!
 - ‘t En es nie wâor, mêster, zei Franske, in hij krijstege van kolirre. Aos ge mij nie en gelûuft, keunde gâon zien. Hij stâot dâor al drij jâor in nen bokaal mee stirk waoter!

Jan Cleppe

UITGAVEN VAN ONZE KRING

Zijn nog verkrijgbaar en te koop in het Documentatiecentrum of via onze postrekening:

- Ghendtsche Tydinghen.

Vanaf 1980 tot heden zijn nog volledige jaargangen en losse nummers te koop tot uitputting van de voorraad.

Prijs per afzonderlijk nummer: 1,75 euro.

Prijs per volledige jaargang: 10 euro.

Voor eventueel beschikbare antiquarische jaargangen en losse nummers vóór 1980, gelieve men eerst contact op te nemen met het secretariaat. (09/226.23.28). Prijs per afzonderlijk nummer: 2,50 euro.

Prijs per volledige jaargang: 15 euro.

- Het boek "Dat was een tijd!" door John Flanders.

Prijs: 22,30 euro, bij verzending bij te betalen:

4,10 euro (enkel binnenland)

13,47 euro (Europa)

20,87 (rest van de wereld)

- Indices op de Ghendtsche Tydinghen.(1972-2000) .

Prijs: 5 euro, bij verzending bij te betalen:

1,38 euro (enkel binnenland)

4,20 euro (Europa)

4,55 euro (rest van de wereld)

- Plattegrond van de Stad Gent door B.J. Saurel (1841). Getrouwe copie van het origineel op handgeschept papier.

Prijs: 3 euro.

Plattegronden kunnen niet verzonden worden;

Voor openingsuren van het Documentatiecentrum, zie achterkaft van Ghendtsche Tydinghen.

OPNIEUW EEN ZEER BELANGRIJKE AANWINST VOOR ONS DOCUMENTATIECENTRUM

In het najaar van 2002 ontvingen wij van de erven van wijlen Prof. Dr. Pierre Kluyskens een ontzaglijke documentatie over Gent en de beeldende kunstenaars (respectievelijk 8 en 103 classeurs). Wij verwijzen onze lezers hiervoor naar Gh. T. 2002 - N° 6 - p. 377 e.v. Opnieuw verrasten de erven ons met 9 grote verhuisdozen vol met Gents lekkers, waaronder weer 33 classeurs met allerlei Gents materiaal betreffende de straten, gebouwen, personages, enz. alsmede tal van boeken betreffende ons werkgebied, waaronder zeldzame en nog moeilijk te verwerven stukken. Bij het uitpakken van dit geschonken materiaal waren wij menigmaal blij verrast bij het te voorschijnkomen van waardevolle, zeldzame stukken. Alles werd ondergebracht in het reeds gevormde “Fonds Pierre Kluyskens” en zal zo vlug mogelijk verwerkt worden in onze computer. Dit zal zonder twijfel een zeer omvangrijk werk worden waarbij wij ons zeker de vraag zullen stellen: “Waar haalde Pierre Kluyskens de tijd en de werkkraft om deze fenomenale documentatie aan te leggen?” Hij had immers nog andere zeer belangrijke taken te vervullen. Wij danken de familie Kluyskens van harte voor dit zéér waardevol geschenk en zullen er zorgvuldig over waken dat deze unieke documentatie vlot toegankelijk wordt voor al wie geïnteresseerd is in onze goede stede. Wij zijn er van overtuigd dat Pierre het zeker zou gewaardeerd hebben dat zijn ontzaglijk werk niet verloren ging en een nuttige bestemming kreeg.

A.V.